

Metodika nastave likovne kulture: Percepcija tijela pomoću stvaralačkog procesa

---

Djanješić, Valerija

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of Fine Arts / Sveučilište u Zagrebu, Akademija likovnih umjetnosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:215:538537>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Fine Arts in Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AKADEMIJA LIKOVNIH UMJETNOSTI
DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ LIKOVNA KULTURA

VALERIJA DJANJEŠIĆ

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, rujan 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AKADEMIJA LIKOVNIH UMJETNOSTI
DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ LIKOVNA KULTURA

DIPLOMSKI RAD

PERCEPCIJA TIJELA POMOĆU STVARALAČKOG PROCESA

Kolegij: Metodika nastave likovne kulture

Mentorica: doc. mr. art. Sonja Vuk

Studentica: Valerija Djanješić

Matični broj: D-489/N

Zagreb, rujan 2020.

SADRŽAJ

Sažetak.....	1
Summary	2
Uvod.....	3
I. TEORIJSKI DIO.....	5
I.1 Nastava usmjerena na odgoj učenika	5
I.2 Uloga škole u 21. stoljeću	8
I.2.1 Važnost međuljudskog odnosa u školi	9
I.3 Racionalni i emocionalni mozak	12
I.3.1 Emocije.....	12
I.3.2 Emocionalna inteligencija	14
I.4 Učenik kao aktivni sudionik	15
I.4.1 Neverbalna komunikacija (pokret, gesta, facijalna ekspresija).....	16
I.4.2 Kretanjem do kreativnosti	18
I.5 Pismenost 21. stoljeća.....	19
II. EMPIRIJSKI DIO.....	22
II.1 Cilj istraživanja	22
II.1.1 Istraživačka pitanja.....	22
II.2 Uzorak istraživanja	22
II.3 Metode i instrumenti istraživanja.....	22
II.4 Oblici rada i nastavne metode.....	23
II.5 Postupak istraživanja i dobiveni rezultati	23
II.5.1 Tijek prvog nastavnog dvosata.....	23
II.5.1.1 Analiza učeničkih vizualnih radova: prvi nastavni dvosat.....	29
II.5.1.2 Grupa 1 - Zavist.....	30
II.5.1.3 Grupa 2 - Neiskrenost.....	34
II.5.1.4 Grupa 3 - Lijenost.....	38
II.5.1.5 Grupa 4 - Mržnja	42
II.5.1.6 Grupa 5 - Lijenost.....	45
II.5.1.7 Grupa 6 - Mržnja	49
II.5.1.8 Grupa 7 - Neiskrenost.....	54
II.5.1.9 Grupa 8 - Pohlepa.....	59

II.5.2	Tijek drugog nastavnog dvosata.....	63
II.5.2.1	Analiza učeničkih vizualnih radova: drugi nastavni dvosat.....	65
II.6	Analiza upitnika	67
II.6.1.1	Usporedba rezultata upitnika 1 i 2.....	68
II.6.1.2	Rezultati upitnika 2	73
III.	Rasprava	77
IV.	Zaključak	81
V.	Literatura.....	83
V.1	Internetske poveznice.....	84
VI.	Prilozi.....	85
VI.1	Pisane pripreme.....	85
VI.1.1	Prvi nastavni dvosat	85
VI.1.2	Drugi nastavni dvosat.....	94
VI.2	Radni materijali.....	101
VI.2.1	Radni materijal 1: Popis vrлина za igru pantomime.....	101
VI.2.2	Radni materijal 2: Popis mana za grupni rad	101
VI.2.3	Radni materijal 3: Obrazac za pisanje scenarija.....	102
VI.2.4	Radni materijal 4: Prezentacija ključnih pojmova	103
VI.2.5	Radni materijal 5: Upute za učeničku prezentaciju.....	103
VI.2.6	Radni materijal 6: Evaluacijski listić za vršnjačko vrednovanje.....	104
VI.3	Upitnici	105
VI.3.1	Upitnik 1 (proveden na kraju prvog dvosata).....	105
VI.3.2	Upitnik 2 (proveden na kraju drugog dvosata).....	106

Sažetak

Svrha ovog diplomskog rada bila je upoznati učenike s performativnim načinom izražavanja osobnih emocija. Učenici su upotrebom vlastitog tijela i neverbalne komunikacije izrazili određene poruke koje su zatim zabilježili u mediju videa. Problem koji je prethodno bio uočen u uobičajenom pristupu nastavi bilo je nedovoljno poticanje i razvijanje emocija učenika prema određenom nastavnom sadržaju. Takvo provođenje nastave dovelo je do nedovoljnog razvijanja emocionalne inteligencije i stavljanja učenika u položaj pasivnog promatrača nastavnog procesa. Cilj istraživanja bio je aktivirati cjelokupnu osobnost učenika, odnosno, potaknuti ih na aktivno sudjelovanje, suradnju, promišljanje o temi, formiranje stavova i kritičko mišljenje s konačnim ciljem izražavanja emocija performativnim putem – pokretom, gestom, ekspresijom te omogućiti učenicima slobodno izražavanje pokretom s namjerom poticanja kreativnosti. Rezultatima istraživanja dobiveni su odgovori na sljedeća istraživačka pitanja:

- 1) Kako povezati performativni način izražavanja i emocije?
- 2) Kako možemo izraziti neverbalnu komunikaciju kroz prizmu novih medija – videozapisa?
- 3) Kako možemo vizualnim izražavanjem pomoću vlastitog tijela izraziti određene poruke?

Istraživanje je bilo provedeno kvalitativnim i performativnim istraživanjem u dvama osmim razredima tijekom četiriju nastavnih sati. Očekivalo se da će učenicima ovakav način provođenja nastave biti zanimljiviji od uobičajenog te da će njihovo izražavanje biti kreativnije i autentičnije, što se u konačnici potvrdilo njihovim sudjelovanjem u nastavi i rezultatima njihovih videouradaka. Korisnost ovog istraživanja vidjela se u osvješćivanju vlastitih emocija učenika te njihovu izražavanju kroz vlastitu tjelesnost – pokretom i gestom. Takav način rada učenicima je omogućio izražavanje na slobodniji način, učenje nastavnog sadržaja osobnim iskustvom te upoznavanje drugačijeg načina izražavanja primjenom novih medija – videozapisa. Učenici su prilikom istraživanja aktivno sudjelovali u nastavi, a vizualni uradci koje su snimili izravno su se referirali na sredinu u kojoj se nalaze. Istraživanjem je potvrđeno da je učenicima prirodno vlastitom tjelesnošću izraziti emocije, mišljenja te iznijeti kritički stav.

ključne riječi: emocionalna inteligencija; nastava predmeta Likovna kultura; neverbalna komunikacija; novi mediji; performativna komunikacija; videozapis

Summary

The purpose of this thesis was to introduce pupils to a performative way of expressing personal emotions. The pupils expressed themselves through non-verbal communication and body movement, which was then recorded in a form of a video. A problem which was previously observed in a traditional approach to teaching is insufficient encouragement and development of emotions towards a particular subject in class. As such it had led to a lack of development of emotional intelligence and left the pupils in a position of a passive observer (of the teaching process). The aim of the research was to activate the entire personality of the pupils, that is, to encourage them to participate actively, to work together, to think about the topic, to form opinions and to think critically with the ultimate goal of expressing emotions in a performative way - movement, gesture, expression. Also, to allow pupils a certain freedom of expression through movement, in order to increase creativity. The results of this research have given answers to the following research questions:

- 1) How can one connect the performative form of expression and emotions?
- 2) How can we express non verbal communication through the prism of a new media, in this case video?
- 3) How can we communicate certain messages through a visual expression by using our own body?

The research included qualitative and performative research in two eighth grade groups and lasted four school hours. It was expected that the pupils would find this form of classes more interesting than usual and that their expression will be more creative and authentic, which was proven true in the end through their participation and quality of their resulting videos. The usefulness of this research has been seen in raising awareness of students' own emotions and expressing them through their own physicality - through movement and gesture. This mode of work allowed students to express themselves more freely and to learn educational content through personal experience and to learn a different way of expression through the use of new media - video. During the research, students actively participated in the teaching, and the visual work they recorded directly referenced the environment in which they were located. The research confirmed that it is natural for students to express emotions, opinions and a critical attitude through their physicality.

keywords: art culture; emotional intelligence; nonverbal communication; new media; performative communication; video

Uvod

Učenje je složeni psihički proces promjene ponašanja na osnovi usvojenog znanja i iskustva. Osoba se školuje kako bi usvojila nova znanja i sposobnosti te jednog dana bila kompetentna raditi posao koji ju zanima, funkcionirati u društvu, samostalno živjeti, itd. Kako bi osoba bila potpuna, osim kognitivnog, trebala bi imati razvijene afektivne i motoričke sposobnosti koje bi joj omogućavale lakše snalaženje u životnim situacijama. Postavlja se pitanje u kojoj je mjeri odgojno-obrazovni sustav objedinio sve tri strane čovjekove egzistencije te prevladava li koja od njih. Cijelo vrijeme govori se o mnoštvu informacija koje su nametnute učeniku te se on opterećen njima ne može posvetiti razvitku svojeg cjelokupnog bića. Svi su upoznati s činjenicom da nas informacije koje znamo ne čine u potpunosti osobom kakva jesmo. Ono što svakodnevno vrši utjecaj na svaku osobu na ovom svijetu jesu emocije. Bile one pozitivne ili negativne, uvijek su prisutne i utječu na raspoloženje, percepciju, želje i potrebe svake osobe. Zapravo je nevjerojatno koliko su one zanemarene u odgojno-obrazovnom sustavu.

Ovo istraživanje potaknuto je nezadovoljstvom trenutnom situacijom provođenja nastave predmeta Likovna kultura u odgojno-obrazovnim ustanovama. Praćenjem komunikacije, međusobnih odnosa te likovnih ostvarenja učenika primijećeno je da je samo u manjem broju nastavnih sati provedeno učenje kroz igru te učenje na temelju vlastitog iskustva omogućujući tako učeniku da postane aktivni sudionik odgojno-obrazovnoga procesa. Uobičajeno je da učenici tijekom većine nastavnih sati imaju zadatak koji izvode individualno ili u grupi, a zatim se on analizira i vrednuje na kraju nastavnog sata.

Na nastavi predmeta Likovna kultura ne iskorištavaju se potpuni potencijali učenika. Kako bi se to promijenilo, potrebno je omogućiti učenicima aktivno sudjelovanje, slobodno kretanje te formiranje i izražavanje vlastitog mišljenja i stava. Provedenim istraživanjem učenike se željelo upoznati s performativnim načinom izražavanja u svrhu manifestacije osobnih emocija i promišljanja o važnim moralnim vrijednostima. Cijelo vrijeme govori se o učenju iz vlastitog iskustva i učenju onog što je primjenjivo u životnim situacijama. Smatra se kako je to izrazito važan segment obrazovanja, a nedostaje u hrvatskom školstvu. Ovim istraživanjem pokušalo se približiti potrebama samih učenika, potaknuti ih na razmišljanje, približiti im suvremeni način umjetničkog izražavanja te im pružiti priliku da se po prvi put u osam godina obrazovanja izraze u digitalnom mediju, videu. Smatra se kako im je takvo iskustvo potrebno s obzirom na

vrijeme, uvjete i mogućnosti u kojima žive te neophodno za funkcioniranje u digitalnom svijetu. U ovom diplomskom istraživanju naglasak je stavljen na moralne vrijednosti i razvitak onog odgojnog u odgojno-obrazovnom sustavu.

I. TEORIJSKI DIO

I.1 Nastava usmjerena na odgoj učenika

Odgojno-obrazovni sustav pokriva tri aspekta razvoja svakog pojedinca. To su kognitivni, psihomotorički i afektivni. Cilj afektivne domene je utjecati na učenikove¹ emocije, vrijednosti i stavove. On u trenutnom sustavu živi u sjeni kognitivnog djelovanja. Ono što odgojni aspekt učenika obuhvaća je prihvaćanje, reagiranje, usvajanje i organiziranje vrijednosti i, naposljetku, stvaranje integriteta. Drugim riječima, učenici svojim obrazovanjem prolaze različite razine odgojnog ponašanja. Svjesni smo činjenice da se ljudi rađaju kao bespomoćna bića ovisna o nečijoj brizi; od samih početaka dijete može prilagoditi svoj rastući mozak svijetu koji susreće. Dijete uči promatrajući i imitirajući ljude koji se nalaze u njegovoj blizini. Svaki roditelj ili odgajatelj mora biti svjestan kako su njegovi postupci važni za razvoj djeteta o kojem se brine jer odgoj se događa od samih početaka ljudskog postojanja.

U knjizi *Fenomen odgoja*² Ante Vuksinović navodi kako je odgoj proces oblikovanja čovjeka, ali se ljudi međusobno razlikuju. Odgoj definira kao svjesno i namjerno, organizirano djelovanje na mlado ljudsko biće sa svrhom da se ono psihički i fizički razvija u željenom pravcu, da usvoji određena znanja, da se razviju potrebna umijeća i navike, tjelesne i intelektualne sposobnosti, da se izraze i oblikuju ljudske osobine koje će omogućiti uključivanje, uspješan život i djelovanje u ljudskoj zajednici.

U literaturi se susrećemo s različitim vrstama odgoja; od spartanskog, atenskog, rimskog, odgoja u feudalnom društvu pa preko raznovrsnih pedagoga koji su zastupali različita mišljenja tijekom povijesti sve do danas. Sam otac suvremene pedagogije Jan Amos Komensky, koji je radio i djelovao u 17. stoljeću, protivio se skolastici te zastupa mišljenje kako dijete treba učiti prirodnim putem na temelju vlastitog iskustva, a ujedno vjeruje kako samo odgojem čovjek može postati čovjekom. Proučavajući povijesni razvoj pedagogije kao discipline, susrećemo se

---

¹ Učenik je sudionik didaktičko-komunikacijskih stvaralačkih aktivnosti, koje su usmjerene na njegovo obrazovanje, odgajanje, integriranje u društvenu zajednicu i izgrađivanje samostalne, slobodne i kritičke ličnosti. <https://hr.wikipedia.org/wiki/U%C4%8Denik>

Riječ učenik napisana u muškom rodu u daljnjem tekstu jednakovrijedno zastupa osobe obaju spolova.

² Vuksinović, Ante. 1979. *Fenomen odgoja*. Dioz. Zagreb.

s različitim imenima pedagoga koji su dali svoje tumačenje pojma odgoja ostavljajući za sobom trag nadolazećim generacijama.

Najveći doprinos u razumijevanju tog pojma nastaje u 20. stoljeću. Jedna od utjecajnijih osoba s područja odgoja bio je Rudolf Steiner (1861. – 1925.), austrijski filozof i antropozof koji zagovara učenje glavom, srcem i rukama. Steinerovo je stava kako se najdjelotvornije uči kroz igru u prirodi s materijalima koji nas okružuju te je posebno cijenio ručni rad. Njegovo mišljenje nadopunjuje se s pedagoškim kredom talijanske liječnice, filozofkinje i reformske pedagoginje Marie Montessori (1870. – 1952.) koji glasi: „Pomozi mi da to učinim sam (sama)!“ Po njezinom mišljenju zadaća učitelja³ je osigurati poticajnu sredinu i materijale te pokazati djetetu aktivnosti pomoću pristupačnih materijala uz koje će dijete dalje samostalno učiti i vježbati. Ona smatra kako u poticajnoj obrazovnoj sredini učenicima treba omogućiti zadovoljavanje potreba za kretanjem i komunikacijom. Mnogi filozofi, učitelji i dječji psiholozi još su na početku 20. stoljeća počeli sumnjati u postavke tradicionalne škole. Ti su kritičari tradicionalne škole u literaturi poznati kao progresivni pedagogi. Neki od predstavnika su Helen Parkhurst (1887. – 1973.) i John Dewey (1859. – 1952.). Oni su smatrali kako djetetu treba osigurati cjelovit razvoj uz obogaćivanje uma, tijela i duha. Dewey navodi kako je odgoj potreba života, zadatak je škole da priprema učenika za život. Naročitu pažnju pridaje osobnom iskustvu učenika i na njemu gradi nastavni proces.⁴

Iz navedenih primjera i shvaćanja odgoja može se zaključiti kako se vrlo često u progresivnoj pedagogiji provlači pitanje dobrobiti djeteta. Školsko obrazovanje nikada nije zamišljano kao uzastopni proces ponavljanja u svrhu pamćenja. Naglasak je stavljen na slobodu učenikova odabira, kretanja i mišljenja te se može reći kako je učenje proces djelovanja pojedinog učenika kojem je pružena sloboda kako bi naišao na nove spoznaje na temelju kojih će biti sposoban donijeti zaključak. Pružimo li učeniku takvu slobodu, on ima mogućnost vlastitog odabira te do izražaja dolaze njegove želje, interesi i potrebe.

---

³ Učitelj (tj. nastavnik, profesor, odgajatelj, itd.) stručna je osoba visokih radnih, obrazovnih i etičkih kvaliteta educirana za rad u vrtiću, školi ili fakultetu za određen predmet. Suvremeni učitelj organizator je i voditelj nastavnog procesa, koordinator i mentor, motivator, ravnopravni suradnik i dr. Njegova je primarna uloga da učenicima bude od pomoći u razvoju svih njihovih fizičkih i psihičkih potencijala te da im pomogne u dostizanju individualnog maksimuma.

<https://hr.wikipedia.org/wiki/U%C4%8Ditelj>

Riječ učitelj napisana u muškom rodu, u daljnjem tekstu, jednakovrijedno zastupa osobe oba spola.

⁴ Matijević, Milan; Bilić, Vesna; Opić, Siniša. 2016. *Pedagogija za učitelje i nastavnike*. Školska knjiga. Zagreb. (str. 49. - 52.)

Obrazovanje nije samo po sebi svrha, obrazovanje mora biti stavljeno u službu odgoja. Razlog odgojnog neuspjeha zapravo leži u formalističkom pristupu i težnji za realizacijom velike količine nastavnih sadržaja u programima. Nasuprot tome, treba imati kreativan pristup i u mnoštvu sadržaja naći odgojni potencijal koji će učenikova ličnost učiniti djelotvornijim.⁵

Dolazimo do pitanja zašto je odgoj važan u odgojno-obrazovnom procesu. Odgoj i obrazovanje dva su nerazdvojiva segmenta u životu svakog pojedinca. Možemo to staviti u suodnos onog što podučavamo s načinom na koji podučavamo. Informacija ostaje jednaka, bitan je način kojim mi tu informaciju želimo prenijeti učenicima.

---

⁵ Bratanić, Marija. 1990. *Mikropedagogija*. Školska knjiga. Zagreb. (str. 95.)

I.2 Uloga škole u 21. stoljeću

Važno je utvrditi u kojem smjeru ide odgojno-obrazovni sustav, kojim postavkama se vodio u prošlosti i kako će izgledati u budućnosti. To je ključno zato što učitelj točno mora znati što se od njega očekuje kako bi mogao osmisliti nastavu za učenike. Tako učitelj može prenositi znanje i usađivati moralne vrijednosti u svrhu učenikova individualnog rasta i razvoja. Vrijeme u kojem danas živimo uvelike se razlikuje od onoga u kojemu su živjeli naši roditelji, bake i djedovi. Postavlja se pitanje mijenja li se protokom vremena i način prenošenja informacija u školama? Howard Gardner u svojoj knjizi *Disciplinarni um* naveo je tezu kako su se škole u zadnjih sto godina promijenile, ali ne pretjerano. Navodi kako bi i oni stariji prepoznali mnogo toga što se događa u učionicama danas: predavanja u kojima je naglasak na mehaničkom uvježbavanju, mnoštvo informacija i materijala izvađenih iz konteksta.⁶ U prošlosti, škola je bila osmišljena kao institucija koja pruža obavijesti učenicima koji su se smatrali „korisnicima“. To je stvorilo strukturu moći koja je održavala učitelja kao nekog tko širi mudrost i znanje te učenika kao bespomoćnog primatelja. U toj ulozi učenik je bio pasivan, prazna posuda koju treba napuniti. Kad učitelj nadzire informacije, učenik očekuje da mu učitelj „omogući znanje“.⁷

Osnovna je teza da se s protokom vremena mijenjaju osobne potrebe, potrebe zajednice u kojoj obitavamo i društva čiji smo članovi. Ljudi više nisu isti kao što su bili prije sto godina, shodno tome, nisu ni učenici. Eric Jensen navodi nekoliko primjera iz kojih možemo vidjeti razliku, npr. djeca konzumiraju manje prirodne hrane, a više dodatnih aditiva; izloženija su pasivnim „dadjiljama“ uz neaktivne oblike zabave poput televizije; manje je prisutna rana motorička stimulacija (odlasci u parkove u svrhu igranja, klackanja, ljuljanja, itd.) te veći broj djece odrasta u obiteljima sa samo jednim roditeljem. Sve su to indirektni čimbenici koji utječu na razvoj mlade osobe.⁸ Ove teze Jensen je iznio 2005. godine. U vrijeme u kojem danas živimo, gdje se sve konstantno mijenja iz trenutka u trenutak, postavlja se pitanje koliko se novih utjecaja javilo u razdoblju od tih petnaest godina. U suvremenom društvu djeci je dostupan čitav niz medija koji su bili nezamislivi u prijašnjim razdobljima, dakle susrećemo se s vrlo brzim razvitkom tehnologije; televizori, pametni mobiteli, osobna računala, videokamere, fotoaparati. Svijet se mijenja tolikom brzinom da škole nemaju izbora nego promijeniti način

---

⁶ Gardner, Howard. 2004. *Disciplinarni um*. Educa 74. (str. 40. – 41.)

⁷ Jensen, Eric. 1998. *Super – nastava*. Educa 60. (str. 4.)

⁸ Jensen, Eric. 2005. *Poučavanje s mozgom na umu*. Educa 73. (str. 24.)

na koji trenutno funkcioniraju. Prije je bilo dovoljno biti visokoobrazovan i pismen dok danas, da bi pojedinac privukao pozornost, mora biti pismen, fleksibilan, sposoban otklanjati kvarove i rješavati probleme.⁹ Informacijsko doba osposobilo je učenike da sami pronalaze informacije, stoga se promijenila uloga učitelja kao glavnog prenosioca znanja. Nova uloga učitelja kao odgajatelja je da motivira, potiče i usmjerava razvoj svakog učenika. To može na način da vodi računa o svjetskim znanstvenim, tehnološkim, političkim, gospodarstvenim, društvenim, kulturnim i osobnim promjenama te na njih pravovremeno reagira. Uloga pedagoškog stručnjaka nije samo poučavati, već i razviti s učenicima međuljudski odnos koji se temelji na razumijevanju i poštovanju.

I.2.1 Važnost međuljudskog odnosa u školi

U djetinjstvu, pa sve dok se ne osamostali, dijete je ovisno o odraslima. Želimo li shvatiti ulogu međuljudskih odnosa, važno je utvrditi na što se misli kada se kaže međuljudski odnosi u odgojno-obrazovnom sustavu. Međuljudski odnos je onaj mikroelement odgojnog zbijanja o kojemu ovisi uspješnost odgojnog djelovanja. Ako to prihvatimo kao aksiom, tada ćemo međuljudski odnos koji se uspostavlja između odgajatelja i odgajanika prihvatiti kao temelj na kojemu se gradi odgojno djelovanje.¹⁰

Kako bi uopće došlo do odgojnog djelovanja, važno je uspostaviti komunikaciju interakcijom. Interakcija je u suprotnosti od pojma informiranja. Uloga učitelja u prijašnjem vremenu bila je informirati učenike, odnosno, jednosmjerno im prenositi informacije. Učitelj može informirati učenike o nastavnim sadržajima, a da pritom ne uspostavi intenzivniju interakciju s njima, čak da od njih dobiva i povratnu informaciju, ali bez intenzivnijeg međudjelovanja i interakcijske povezanosti u komunikaciji.

Svi mi tijekom života ulazimo u različite vrste međuljudskih odnosa. Ostvarujemo ih interakcijom, odnosno međusobnom komunikacijom. Po istom načelu razvija se odnos odgajatelj – odgajanik u nastavnim klupama. Razmatranje odgoja kao interakcijsko – komunikacijskog procesa locira odgoj u polje međuljudskih odnosa.

---

⁹ Gardner, Howard. 2005. *Disciplinarni um*. Educa 74. (str. 42.)

¹⁰ Bratanić, Marija. 1990. *Mikropedagogija*. Školska knjiga. Zagreb. (str. 31.)

Ako želimo „vratiti odgoj“ u školu kao primarnu odgojnu instituciju, tada se moramo zapitati posvećujemo li dovoljno pažnje međuljudskim odnosima kao temelju odgojnog odnosa.¹¹ Riječ odgoj uključuje njegu i obrazovanje. Odgoj je od prvog dana usmjeren razvoju čovjeka kao duhovnog bića. Zamjerka je našem školskom sustavu da u prvi plan stavlja intelektualnu zadaću odgoja, a zapostavlja ostale te gubi iz vida cjelovitost razvoja osobnosti mladog bića. Na taj način nepotpuno i krnje ostvaruje psihički aspekt odgoja i time koči odgojno djelovanje na putu prema razvoju duhovnosti. Odgoj na višem stupnju odvija se u dubljim sferama ličnosti, otvara prostore duha, potiče razvoj svijesti i samosvijesti kao najvišeg stupnja. Prema tome, razvoj je čovjeka jedinstven proces u kome se isprepliću sve komponente njegove osobnosti.¹²

Razne su definicije odgoja. Smatra se kako se odgoj ostvaruje međuljudskom komunikacijom, sa svrhom razvoja ljudske jedinice.¹³ Za razumijevanje ovog aspekta odgoja potrebno je objasniti pojmove interakcija i komunikacija.

Interakcija je odnos između dvije ili više osoba koji dovodi do međuzavisnosti u njihovu ponašanju i doživljavanju.¹⁴ Razmatrajući definiciju interakcije, može se zaključiti kako je interakcija neophodna u odgojno-obrazovnom procesu. Veći dio interakcija u odgojnom procesu ostvaruje se komunikacijom. Komunikacija je osnovni oblik ljudskog ponašanja koji proizlazi iz potrebe za povezivanjem i interakcijom s drugim osobama. Dakle, ona nije statična, već razvojna. Uključuje izravnu povratnu vezu, interakciju i koherenciju. Nedovoljno je reći kako je komunikacija proces prenošenja poruke od pošiljatelja do slušatelja s ciljem da se poruka ne samo primi, već i razumije. Govoreći o komunikaciji, nezaobilazno je naglasiti kako korijen riječi dolazi od latinske riječi *communicatio* što znači obavijest, priopćenje, ali i povezanost. Komunikacija znači priopćiti, učiniti znanim, dati i primiti informaciju. Termin je povezan i s korijenom latinske riječi *communis* što znači zajedničko.¹⁵

---

¹¹ Bratanić, Marija. 1990. *Mikropedagogija*. Školska knjiga. Zagreb. (str. 32.)

¹² Bratanić, Marija. 2002. *Paradoks odgoja - studije i eseji*. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb. (str. 32.)

¹³ Bratanić, Marija. 1990. *Mikropedagogija*. Školska knjiga. Zagreb. (str. 75.)

¹⁴ http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=fVpuXBU%3D

¹⁵ Zrilić, Smiljana. 2010. Kvaliteta komunikacije i socijalni odnosi u razredu. *Pedagogijska istraživanja* 7 (2). Sveučilište u Zadru. Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja. (str. 231.)

U učionici je izrazito bitno postići kvalitetan interpersonalni odnos s učenicima. Treba njegovati suradnički odnos primjenom različitih metoda i oblika rada kako bi nastava bila aktivan segment odgojno-obrazovnoga procesa. Doba u kojem živimo nalaže dinamičan i složen interakcijski odnos u kojem je učenik u poziciji subjekta, a ne njegov objekt. Učiteljev pristup učeniku razlikovat će se s obzirom na učenikov uzrast, sposobnosti i kompetencije. Isto tako, zadaća svakog učitelja je obratiti pažnju na učenikove emocije. Kao što se može zaključiti, ljudska komunikacija uvelike je povezana s emocionalnom inteligencijom, odnosno sposobnošću percipiranja vlastitih emocija i emocija druge osobe. Kako u svakodnevnom životu, tako i u školi, emocije zauzimaju važno mjesto. Međuljudska povezanost temelji se na emocionalnom percipiranju stvarnosti. Tako možemo zaključiti da će učenje biti uspješnije ako s učenicima ostvarimo dobar međusoban odnos. O uspješnosti učenja ovise i emocije koje se javljaju prilikom obrade nastavnih sadržaja. Svaka osoba percipira sadržaje racionalnim i emocionalnim putem.

I.3 Racionalni i emocionalni mozak

Svaka jedinka ima mogućnost percipirati podražaje i nove sadržaje individualnim putem. Kod nekih ljudi izraženije se može iščitati kako je taj put mišljen racionalno dok kod drugih prevladava emocionalno. U knjizi *Emocionalna pedagogija* autori navode različitosti između racionalnog i emocionalnog mozga.

Racionalni mozak je, kao što mu ime govori, racionalan i logički. On funkcionira sustavno i strukturirano. Poznaje govor i može verbalno komunicirati. U trenutku kad stigne nova informacija, racionalni je mozak pažljivo analizira i sprema u svoj pojmovni sustav. Racionalni mozak djeluje pod utjecajem vlastitih vjerovanja i vrijednosti za razliku od emocionalnog mozga koji je potpuno iracionalan, impulzivan i djeluje spontano. Čim ga nešto uznemiri, ugrozi, zasmeta ili razdraži, on reagira ne analizirajući ili ne razmatrajući pojedinosti situacije. Budući da su emocionalne reakcije ponekad vrlo snažne, lako mogu nadjačati racionalni mozak mijenjajući prosudbu i percepciju situacije.¹⁶

Važno je biti upoznat s ovim terminima jer je svaki učenik u učionici jedinstven, stoga je učiteljeva uloga to prepoznati i pristupiti učeniku na individualan način imajući na umu važnost njegovih emocija.

I.3.1 Emocije

Riječ emocija dolazi od glagola *movere* (lat.) što znači „pokrenuti se“. Stoga, kad nešto doživimo, upotrebljavamo ponekad izraz „nešto se događa u nama“. U riječi emocija nalazimo i *motion* (engl. pokret) koja ima isti korijen kao i riječ motor ili stroj. Tako možemo reći da su emocije moćni „strojevi“ koji nas pokreću iznutra, ali utječu i na vanjsko ponašanje.¹⁷

Intelektualna strana učenja obično privlači veću pozornost, no postoji i stalno prisutna prikrivena strana učenja. To je strana učenja koja je u području emocija. Svi znamo da je prisutna, ali obično se smatra prijetnjom pri učenju. Ustvari, neki još vjeruju da su učenje i emocije suprotni krajevi spektra. Neuroznanstvenici neprestano dolaze do novih saznanja u

---

¹⁶ Chabot, Daniel; Chabot, Michael. 2009. *Emocionalna pedagogija*. Educa. (str. 22.)

¹⁷ Chabot, Daniel; Chabot, Michael. 2009. *Emocionalna pedagogija*. Educa. (str. 37.)

istraživanju ove važne komponente učenja. Afektivna strana učenja je ključna u igri naših osjećaja, djelovanja i mišljenja. Ne postoji odvojenost uma i emocija; emocije, misli i učenje povezani su. Emocije imaju važno i zasluženno mjesto u učenju i u školi. Zapadna je civilizacija imala neobičan stav prema njima. Premda priznajemo da emocije postoje, one su oduvijek smatrane manje vrijednima.¹⁸

Neuroznanstvenik Candace Pert s Medicinskog centra Sveučilišta u Georgetownu tvrdi kada se emocije izražavaju svi su sustavi ujedinjeni i čine cjelinu. Kada su emocije potisnute, kada ih se poriče ili im se ne dopušta da budu ono što bi trebale biti, naši se mrežni putovi blokiraju, zaustavljajući protok prijeko potrebnih tvari koje osiguravaju dobar osjećaj i koje upravljaju i našom biologijom i našim ponašanjem.¹⁹ Emocije određuju zašto učimo i jesmo li sigurni u to učenje. Mi u nešto vjerujemo i pridajemo nečemu značenje tek kad imamo snažne osjećaje prema tome.²⁰

Mnogi istraživači zanimaju se za različite aspekte emocija. Jedan od njih, Paul Ekman, istraživao je mnoge narode i prepoznao sedam primarnih emocija: strah, ljutnju, tugu, gađenje, prezir, iznenađenje i veselje.²¹ Primarne emocije nastaju spontano i naglo dosežu vrhunac te se brzo gube. Iz primarnih emocija razvijaju se sekundarne i socijalne emocije. Sekundarne emocije traju duže od primarnih. Ako se emocije ne izraze, ne verbaliziraju ili ne riješe, javljaju se one pozadinske. Pozadinske emocije čuče u osobi cijelo vrijeme, a mogu biti pokrenute refleksijom svega onog što nam se dogodilo u danu.

Stoga ih kvalitetan učitelj mora biti kompetentan prepoznati i pokušati pronaći izvor njihova pojavljivanja. Pozadinske emocije uključuju neverbalno izražavanje koje je suptilno, ali isto tako stvarno kao i ono koje se javlja u primarnim ili sekundarnim emocijama. Kada se učenici pokušavaju prisjetiti neke informacije, činjenica je da – kad dozovemo iz pamćenja sjećanja kao što su prvi poljubac, prvi dan škole, smrt neke drage osobe, važna proslava – ti događaji imaju nešto zajedničko. Ispunjeni su emocijama. To znači da je svaki emocionalno obojen događaj jače usječen u naše deklarativno pamćenje.²² Osvještavanje sveprisutnih osobnih i tuđih emocija rezultira razvitkom emocionalne inteligencije.

---

¹⁸ Jensen, Eric. 2005. *Poučavanje s mozgom na umu*. Educa 73. (str. 89.)

¹⁹ Jensen, Eric. 2005. *Poučavanje s mozgom na umu*. Educa 73. (str. 98.)

²⁰ Jensen, Eric. 1998. *Super – nastava*. Educa 60. (str. 24.)

²¹ Chabot, Daniel; Chabot, Michael. 2009. *Emocionalna pedagogija*. Educa. (str. 37.)

²² Chabot, Daniel; Chabot, Michael. 2009. *Emocionalna pedagogija*. Educa. (str. 52.)

I.3.2 Emocionalna inteligencija

Golemanova knjiga *Emocionalna inteligencija* ukazala je javnosti na značaj našeg emocionalnog života. Postavlja se pitanje kada se emocionalna inteligencija razvija i nije li prekasno početi ju njegovati tek kad dijete krene u školu? Dokazi pokazuju da se emocionalna inteligencija razvija vrlo rano i da je vrijeme polaska u školu možda krajnje vrijeme da se započne s razvijanjem emocionalne pismenosti.²³ Emocionalno je neusporedivo brže od racionalnoga. Ta brzina isključuje svjesno, analitičko razmišljanje koje je zaštitni znak uma koji misli. U evoluciji ova je brzina najvjerojatnije bila povezana s najosnovnijom odlukom. Postupci koji potječu iz emocionalnoga sa sobom nose osobito snažan osjećaj sigurnosti, što je nusprodukt dotjeranog, pojednostavljenog pogleda na stvari koji može posve zbunjivati racionalni um.²⁴

Emocionalna „pismenost“ pomaže nam u shvaćanju svakodnevnih situacija u kojima se nalazimo. Zato je važno razviti ju u što ranijoj dobi i raditi na njoj tijekom cijeloga života. Teško je definirati pojam emocionalne inteligencije. Salovey, P. i Mayer, J. D. 1990. godine definiraju je kao sposobnost praćenja i upravljanja našim i tuđim osjećajima kako bismo ih razlikovali i upotrijebili kao vodstvo u našim mislima i akcijama. Zatim su je tijekom vremena ponovno razmotrili i pročistili definirajući je kao sposobnost opažanja, procjene i točnog izražavanja naših emocija. Navode kako je ona naša sposobnost da dopremo do osjećaja ili da stvaramo osjećaje koji pospješuju naše misli, sposobnost razumijevanja emocija, znanje o emocijama i sposobnost upravljanja njima u svrhu emocionalnog i intelektualnog rasta.

Daniel i Michel Chabot u svojoj knjizi *Emocionalna pedagogija* definiraju emocionalnu inteligenciju kao kao skup kompetencija koje nam omogućuju da prepoznamo i razumijemo vlastite i tuđe emocije, točno izrazimo svoje i pomognemo drugima da izraze svoje, upravljamo vlastitima i prilagođavamo se drugima te da upotrijebimo vlastite emocije i vještine u različitim životnim područjima kako bismo bolje komunicirali, donosili dobre odluke, određivali svoje

---

²³ Jensen, Eric. 2005. *Poučavanje s mozgom na umu*. Educa 73. (str. 25.)

²⁴ Pavlović, Josipa. *Emocionalna pedagogija i obrazovanje emocija*.

<http://www.pedagogija.hr/ekvilibrij/emocionalna-pedagogija-i-obrazovanje-emocija.html>

prioritete, motivirali sebe i druge te održavali dobre međuljudske odnose.²⁵ Referirajući se na literarnu pozadinu i osobno iskustvo, zaključuje se kako je razvitak emocionalne inteligencije od izrazite važnosti. U nastavnom procesu možemo je razvijati na mnoštvo načina, a jedan od njih je aktivnim sudjelovanjem učenika, njegovim osobnim zalaganjem, stavljajući naglasak na fizičko kretanje za vrijeme nastavnog sata.

I.4 Učenik kao aktivni sudionik

Na uobičajenoj nastavi predmeta Likovna kultura fizičko kretanje učenika uglavnom je svedeno na minimum. Tradicionalni odgojno-obrazovni sustav vjeruje kako učenje i kretanje treba biti razdvojeno te da se ne bi trebalo dovoditi u međusobnu vezu. Općenito je sustav podijeljen na predmete koji se odvijaju u zasebnim učionicama i stoga su fizički i konceptualno odijeljeni.

U sadašnjem vremenu potrebna je interdisciplinarnost, odnosno spajanje znanja i mogućnosti iz više predmeta kako bi proces učenja teкао prirodnijim putem. Uređeno nam je učiti putem pokreta na temelju vlastitog iskustva. Fizičko tijelo svake osobe neodvojivo je od mentalnog procesa koji se događa u nama. Zašto bi se ta spoznaja trebala zanemarivati na nastavnim satima?

Godinama se činilo kako obrazovna i znanstvena zajednica vjeruje da je mišljenje – mišljenje, a kretanje – kretanje i da se nikada ne bi trebali spajati. Koliko su kretnje važne za učenje? Dokaz povezanosti uma i tijela potječe još desetljećima unazad od neuroznanstvenika sa Sveučilišta Stanford Henriette i Alana Leinera. Rad Leinerovih usredotočio se na mali mozak. Otkrili su kako je on zaslužan za održavanje našeg sustava, koordinaciju, ravnotežu i pokret.²⁶

Ispitivanja potvrđuju da će učenici poboljšati svoje školsko učenje putem igri i tzv. „aktivnosti igrom“. Kako su iz parkova i dvorišta nestali vrtuljci i klackalice, tako se pojavljivao novi problem: sve više teškoća s učenjem. Učitelji su dužni pružiti učenicima aktivnosti koje će im omogućiti češće i sigurnije kretanje. Arthur Stone s Državnog sveučilišta u New Yorku vjeruje da zabava može biti dobra za zdravlje. Ona smanjuje stres te poboljšava funkcioniranje imunološkog sustava i do tri dana nakon zabavnih aktivnosti. Većina djece uživa u plesu,

---

²⁵ Chabot, Daniel; Chabot, Michael. 2009. *Emocionalna pedagogija*. Educa. (str. 70.)

²⁶ Jensen, Eric. 2005. *Poučavanje s mozgom na umu*. Educa 73. (str. 102.)

umjetnosti i igrama. To nije dobro samo za mozak, već se oni i dobro osjećaju.²⁷ Budući da znamo da tjelesna aktivnost povećava mentalnu aktivnost, da je učenje u koje je uključeno tijelo općenito učinkovitije, u literaturi se spominje korištenje različitih energetika, odnosno vrsta igara koje potiču učenika na aktivno sudjelovanje u nastavi u svrhu njihova buđenja, aktivacije, stimulacije uma i tijela učenika.²⁸ Kako bismo tijelo koristili kao referentan medij za izražavanje, potrebno je biti upoznat s čitanjem verbalnih i neverbalnih signala i znakova.

I.4.1 Neverbalna komunikacija (pokret, gesta, facijalna ekspresija)

Veći dio svog života provedemo u interakciji s drugima. Ranije smo utvrdili koliko je međusobni odnos važan, a važno je i napomenuti da se on ne temelji samo na govornom jeziku, već je bitno osvijestiti važnost neverbalne komunikacije. Neverbalna komunikacija koristi se za izražavanje emocija, pokazivanje stavova, odražavanje osobina ličnosti i poticanje ili mijenjanje verbalne komunikacije. U interakcijama učitelj – učenik pridonosi boljem razumijevanju poruke, a učinkovito učenje ovisi o kvaliteti komunikacije, kako verbalne tako i neverbalne, pa tako ne izgovarajući ni jednu riječ, učitelji i učenici neprekidno mogu slati poruke jedni drugima.²⁹

Za većinu se ljudi izraz neverbalna komunikacija odnosi na komunikaciju koja se ostvaruje nekim drugim sredstvima osim riječi.³⁰ Svakodnevno se susrećemo s neverbalnim znakovima te je neophodno njihovo prepoznavanje i razumijevanje kako bi komunikacija bila uspješna. Važno je što i kako izgovaramo; uz ekspresiju lica riječi dobivaju na značenju. Riječi mogu prenijeti mnogo emocija, ali također odašiljemo sugovorniku emocije između redaka. Isto tako djelujemo u neverbalnoj komunikaciji.

Argyle je ovako identificirao glavne funkcije neverbalnog ponašanja u ljudskoj komunikaciji:

- 1) izražavanje emocija
- 2) izražavanje odnosa prema drugima
- 3) predstavljanje sebe drugima

---

²⁷ Jensen, Eric. 2005. *Poučavanje s mozgom na umu*. Educa 73. (str. 107.)

²⁸ Jensen, Eric. 1998. *Super – nastava*. Educa 60. (str. 170.)

²⁹ Zrilić, Smiljana. 2010. Kvaliteta komunikacije i socijalni odnosi u razredu. *Pedagogijska istraživanja* 7 (2). Sveučilište u Zadru. Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja. (str. 232.)

³⁰ Knapp, Mark L.; Hall, Judith A. 2010. *Neverbalna komunikacija u ljudskoj interakciji*. Naklada Slap. (str. 5.)

4) pratnja govora radi reguliranja slijeda govorenja, uzvratnih reakcija, pažnje.³¹

Znamo zasigurno da je vještina neverbalnog komuniciranja dio socijalne kompetencije. Ona zauzima važno mjesto u odgojno-obrazovnom sustavu. Neki učenici, za razliku od drugih, više paze na neverbalne znakove i bolje se prilagođavaju onome što ti znakovi znače, što im omogućava lakše izražavanje vlastitih osjećaja i stajališta. Ako je kod učitelja razvijena socijalna kompetencija, on će moći prepoznati učenikove emocije te ih pravovremeno usmjeriti. Najveći dio naše sposobnosti slanja i primanja neverbalnih signala proizlazi iz „praktičnog iskustva“, pri čemu je praksa proces svakodnevnog življenja.

Već je spomenuto kako komunikacija uključuje primjenu simbola. Simboli su sadržani u riječima i gestama. Komuniciranje je lakše ako je značenje tih simbola ujednačeno. Govorimo o usklađenosti verbalne i neverbalne komunikacije. Primatelj poruke interpretira poruku, tumači je i tek tada poslana poruka djeluje na njega i/ili na njegovo ponašanje. Neverbalna komunikacija koja ne prati poruku kao i neadekvatna intonacija, jačina i boja glasa te geste mogu poruci dati drugo značenje. U otkrivanju prave prirode učenika može nam biti od koristi poznavanje i ovladavanje neverbalnom komunikacijom.³² Socijalnu interakciju označava puno vrsta ili „kanala“ znakova neverbalne komunikacije: gledanje, izrazi lica, osobni prostor, itd., koji se simultano odvijaju. Kretanje i položaj tijela obično uključuju geste, pokrete tijela (udova; ruku, glave, stopala i nogu), pokrete očiju (treptanje, usmjeravanje i trajanje pogleda te širenje zjenice) i držanje tijela. Što je zapravo gesta? Geste su pokreti tijela čija je zadaća prenijeti ideju, namjeru ili osjećaj. Pokreti koji se rabe u izvođenju zadatka kao jedenje ili podizanje knjige uobičajeno se ne smatraju područjem gesti. Međutim, ako se ti, zadatku usmjereni pokreti, percipiraju uz afektiranje, tada se smatraju namjernom gestom.³³ Geste povezane s govorom mogu imati izravnu povezanost, mogu ga pratiti ili služiti u svrhu ilustriranja onog što je verbalno rečeno. Takve geste mogu istaknuti neku riječ ili misao, prikazati neki prostorni odnos ili prikazati tjelesnu radnju. Geste koje su neovisne o govoru

---

³¹ Knapp, Mark L.; Hall, Judith A. 2010. *Neverbalna komunikacija u ljudskoj interakciji*. Naklada Slap. (str. 11.)

³² Zrilić, Smiljana. 2010. Kvaliteta komunikacije i socijalni odnosi u razredu. *Pedagogijska istraživanja 7 (2)*. Sveučilište u Zadru. Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja. (str. 237.)

³³ Knapp, Mark L.; Hall, Judith A. 2010. *Neverbalna komunikacija u ljudskoj interakciji*. Naklada Slap. (str. 229.)

imaju simbolički značaj, one se rabe kako bi se upotrijebio društveno prihvaćen simbol za neku riječ (npr. dobro, mir, nula, da, ne,...).³⁴

Osim izražavanja putem pokreta i gesti, nailazimo na važan čimbenik zaslužan za ljudsku komunikaciju, a to je facijalna ekspresija. Lice ima bogat komunikacijski potencijal. Ono je najprije mjesto izražavanja emocionalnih stanja; osim što odražava interpersonalne stavove, daje neverbalnu povratnu informaciju na komentare drugih. Često se oslanjamo na facijalne znakove pri donošenju važnih odluka. Zbog spomenutih razloga te zbog njegove vidljivosti, veliku pozornost pridajemo porukama koje primamo s lica drugih.³⁵ Lice koristimo za neverbalno izražavanje emocija te ono može prenositi informacije o ličnosti i interesu tijekom interakcije.

Na nastavnom satu nemoguće je zanemariti zastupljenost neverbalne komunikacije. Osim gesta i facijalnih ekspresija na satovima se mogu igrati različite igre koje djetetu omogućuju fizičko kretanje i slobodnije izražavanje prirodnim putem koji, temeljen na interaktivnom procesu učenja, može rezultirati i kreativnijim konačnim produktom.

I.4.2 Kretanjem do kreativnosti

Kretanje učenika od iznimne je važnosti u odgojno-obrazovnom procesu. Bryant Cratty³⁶ ističe kako su te dvije stvari u djetetovu razvoju nerazdvojive. Djetetov odgovarajući razvoj u izravnoj je povezanosti s njegovim stečenim motoričkim sposobnostima. Poznato je kako je kretanje od izrazite važnosti za naše tijelo i zdrav duh te se nikako ne smije zanemariti. Zašto bi drugačije bilo u nastavnim učionicama? Uloga je odgojno-obrazovnog djelatnika aktivirati cjelokupnu ličnost učenika. Pod time se podrazumijeva ne samo razvoj kognitivnog i afektivnog aspekta, već je potrebno dio pažnje usmjeriti na razvoj psihomotorike kod učenika. U nastavi predmeta Likovna kultura trebalo bi aktivirati cjelokupno učenikovo biće putem kojeg će on zatim biti osposobljen izraziti vlastite emocije i ideje.

---

³⁴ Knapp, Mark L.; Hall, Judith A. 2010. *Neverbalna komunikacija u ljudskoj interakciji*. Naklada Slap. (str. 8.)

³⁵ Knapp, Mark L.; Hall, Judith A. 2010. *Neverbalna komunikacija u ljudskoj interakciji*. Naklada Slap. (str. 306.)

³⁶ Cratty, Bryant J. 1967. *Movement Behavior and Motor Learning*. Lea & Febiger.

Neki od mogućih načina takvog pristupa poznati su nam u likovnoj umjetnosti u performansu i novomedijskoj umjetnosti gdje je naglasak na međusobnoj interakciji i upotrebi vlastitog tijela u svrhu prenošenja poruke. Umjetnici su tijekom povijesti koristili različite medije u svrhu izražavanja određene misli ili ideje. Performans kao način izražavanja umjetnika poznat je među učenicima u nastavnim klupama, ali nedvojbeno nedovoljno objašnjen. Riječ performans dolazi od engleske riječi *performance*³⁷ što bi se moglo prevesti kao predstava, događanje ili izvedba. Performans sadrži segmente različitih grana umjetnosti kao što su kazalište, ples, pantomima, ponekad i glazba. Umjetnike koji se bave ovakvim načinom izražavanja nazivamo performativnim umjetnicima. Oni u performansu koriste tijelo kako bi izrazili svoje ideje, postavili nove teze ili odgovorili na već postavljena pitanja. Performativno izražavanje omogućuje osobi osmišljavanje ideje, slobodu kretanja, ponekad i glumu u svrhu što izravnijeg načina prenošenja poruke. Poruka koju pojedinac želi prenijeti ostalima ovisi o načinu na koji taj pojedinac percipira stvari. Poznato je kako svaki čovjek percipira svijet na subjektivan način temeljen na prethodnim iskustvima. Uloga je svakog učitelja učeniku na individualan način prenijeti važnost pojedinog dijela nastavnog sadržaja neovisno o vlastitim afinitetima te ga upoznati i sa recentnim pojmovima poput performativne ili novomedijske umjetnosti. Cilj kojem se teži je upoznati učenike sa što širim rasponom medija koje vizualna umjetnost koristi te im omogućiti stvaralaštvo na što raznolikije i iskustveno bogatije načine. Idealan medij za iskustveno učenje je vlastito tijelo, a s obzirom na vrijeme u kojem živimo, najbrži način prenošenja vizualizacije je putem novomedijske umjetnosti.

I.5 Pismenost 21. stoljeća

Biti pismen znači imati mogućnost snalaženja u svijetu. Što znači biti pismen? Ovisi kome uputimo to pitanje. Pitamo li starije generacije, one će pismenost definirati kao skup kognitivnih vještina koje pojedinci razvijaju kako bi mogli funkcionirati u društvu primarno misleći na sposobnost čitanja i pisanja. Međutim, moguće je da se i među novim generacijama potkrade koje tradicionalno mišljenje. Recentnije definicije pismenosti sugeriraju da pismenost jednako ovisi o društvu, odnosno kulturi u kojoj živimo, kao i o individualnim kognitivnim vještinama. Istraživanja pismenosti pokazala su da ljudi stvaraju, koriste tekst i ulaze u interakciju s tekстом

---

³⁷ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=47569>

na različite načine u različitim društvenim kontekstima. Nešto što se prije shvaćalo kao individualno usvajanje seta kognitivnih vještina, sada se smatra produktom socijalnih interakcija i odnosa.

Početak novog milenija otvaraju se fenomenološka pitanja o novom dobu i budućnosti koja je pred nama. Gotovo nesaglediva brzina razvoja suvremene tehnologije, koja je istovremeno ubrzala tempo života, kreirala je nove postulate života. Razvojem suvremenih tehnologija i novih medija nastava mijenja svoje didaktičke postulate i razvija nove metodologije i pristupe u poučavanju i učenju. Tim promjenama uglavnom su obuhvaćena sva područja, a naročito polje umjetnosti, kako bi se shvatio novi vizualni govor u svakodnevnom životu.³⁸

U suvremeno doba ljudi koriste suvremene materijale i alate. Živimo u digitalnom dobu u kojemu brz tehnološki razvoj iz trenutka u trenutak mijenja naša društva i gospodarstva. Danas gotovo sva radna mjesta iziskuju neku razinu digitalnih vještina, a isto vrijedi i za sudjelovanje u društvu općenito. Informacije su svugdje oko nas. Javljaju se novi mediji kojima prenosimo informacije. U suvremenom svijetu trebamo znati pronaći informaciju, prepoznati informaciju koja može riješiti problem, vrednovati i organizirati informacije te ih učinkovito rabiti. Ako smo sve to sposobni učiniti, onda možemo reći da smo informacijski pismeni.³⁹ Naša je uloga kao učitelja osposobiti učenike za uspješno istraživanje, korištenje te pohranu informacija koje nam doba u kojem živimo, pruža. Digitalna pismenost ili kompetencija odnosi se na osposobljenost za sigurnu i kritičku upotrebu informacijsko – komunikacijske tehnologije za rad u osobnom i društvenom životu. Na nama je da učenike vodimo, korigiramo, usmjeravamo u njihovu putu ka odrasloj osobi. Shodno tome, vrijeme u kojem živimo nemoguće je zamisliti bez mobitela i aplikacija. Zašto bismo na nastavnim satima to odbacili kada možemo upotrijebiti kao prednost. Učenici mogu i trebaju naučiti koristiti mobitele kao alate. U kontekstu sati predmeta Likovna kultura mobiteli im mogu poslužiti kao zamjena za skupe i nedostupne fotoaparate i kamere kojima mogu dokumentirati, fotografirati, snimati, montirati, itd.

---

³⁸ Bosnar, Maja. 2018. *Suvremena umjetnost u obrazovanju*. ALU. Sveučilište u Zagrebu. (str. 15.)

³⁹ *Evolucija digitalne kompetitivnosti: digitalna pismenost u EU*

<http://spi.efst.hr/evolucija-digitalne-kompetitivnosti-digitalna-pismenost-u-eu/>

Učenik formira svoje mišljenje na temelju onoga što ga okružuje. Ovdje u vezu dovodimo ulogu društvenih mreža kao glavnog prenositelja informacija digitalnog doba. Uloga društvenih mreža neizostavan je dio svakodnevice. Na njima susrećemo različite vrste videomaterijala o čijoj se konceptualnoj i vizualnoj kvaliteti može diskutirati. Slika i videomaterijali imaju mogućnost biti prenositelji poruka te se u nastavi predmeta Likovna kultura koriste kao alat i medij kojim se učenici mogu, smiju i žele izraziti. U vremenu u kojem živimo izražavanje tim medijima trebalo bi poticati, a ne onemogućavati. Digitalna pismenost obavezna je svakoj osobi 21. stoljeća te je neizostavan dio našeg života i kulture.

II. EMPIRIJSKI DIO

II.1 Cilj istraživanja

Cilj provedenog istraživanja bio je upoznati učenike s neverbalnim načinom izražavanja osobnih emocija upotrebom vlastita tijela. Aktivirati cjelokupnu osobnost učenika u odgojno-obrazovnom procesu, potaknuti ih na aktivno sudjelovanje u nastavi, omogućiti im slobodno kretanje i izražavanje, suradnju radom u grupi, osmišljavanje i realizaciju zadatka, formiranje stavova i kritičkog mišljenja s konačnim ciljem izražavanja emocija performativnim putem – pokretom, gestom, ekspresijom.

II.1.1 Istraživačka pitanja

- 1) Kako povezati performativni način izražavanja i emocije?
- 2) Kako izraziti neverbalnu komunikaciju kroz prizmu novih medija – videozapisa?
- 3) Kako vizualnim izražavanjem pomoću vlastitog tijela izraziti određene poruke?

II.2 Uzorak istraživanja

Istraživanje je provedeno u jednoj osnovnoj školi u Zagrebu. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 34 učenika iz dvaju osmih razreda. Sa svakim osmim razredom provedena su 4 nastavna sata tako da se broj učenika mijenjao ovisno o njihovim dolascima.

II.3 Metode i instrumenti istraživanja

Istraživanje je provedeno kvalitativnom metodom u koju je bilo uključeno performativno istraživanje. Na kraju svakog dvosata učenicima je dan upitnik čiji su rezultati prikazani u grafovima. Za svako pitanje iz upitnika izrađen je graf iz kojega se mogu iščitati odgovori učenika te je izrađen graf kojim se uspoređuje njihovo mišljenje na kraju prvog i na kraju drugog dvosata. Upitnici su bili Likertovog tipa, a mogući odgovori bili su: *uopće se ne slažem, uglavnom se ne slažem, ne mogu se odlučiti, uglavnom se slažem, u potpunosti se slažem.*

II.4 Oblici rada i nastavne metode

U istraživanju su se tijekom osam nastavnih sati izmjenjivali različiti oblici rada i nastavnih metoda. Sati su osmišljeni tako da se što više aktiviraju učenici dok studentica postaje medijator, odnosno koordinira i prati situaciju. Od sociološkog oblika primijenjeni su: individualni rad, rad u grupi, rad u skupini te, naposljetku, grupni radovi. Kroz psihološke oblike učenici su radili po zamišljanju i izmišljanju. Kako bi sati bili učenicima što zanimljiviji, korištene su različite nastavne metode (verbalne, vizualne te metode praktičnog rada): razgovor, demonstracija, analitičko promatranje, usmeno izlaganje, praktični radovi, učenička prezentacija, „21 kilometar“, vježba zamišljanja „pogled u budućnost“, pantomima, oluja ideja, igra „oči u oči“, mentalna mapa.

II.5 Postupak istraživanja i dobiveni rezultati

II.5.1 Tijek prvog nastavnog dvosata

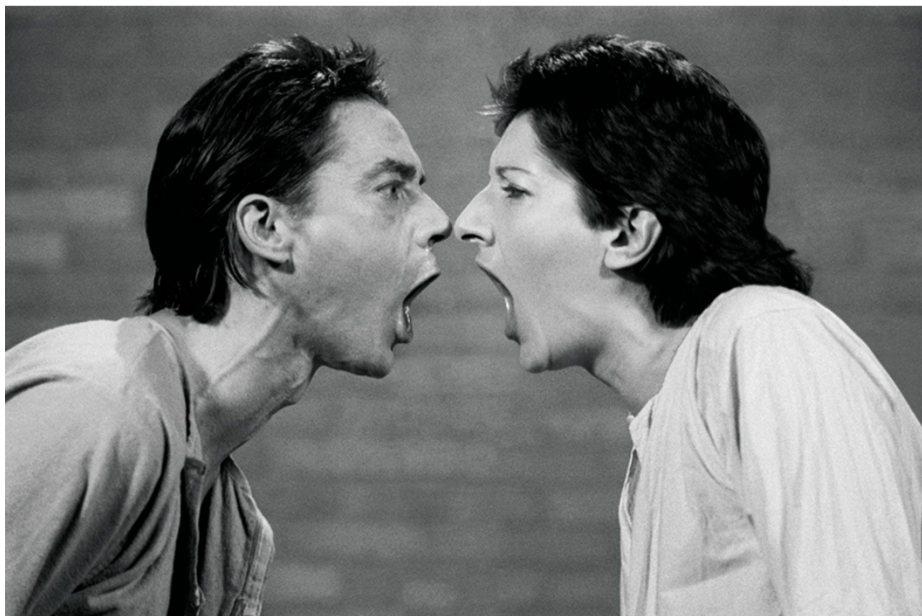
Uvodni dio nastavnog dvosata bio je predviđen za opuštanje učenika i uvođenje u temu performativnog izražavanja. Započet je igrom zamišljanja o budućnosti, odnosno učenici su dobili zadatak da stanu u krug, zaklope oči i zamisle kako će izgledati za četiri godine. Učenici su potaknuti na razmišljanje o tome gdje će se nalaziti, što će se sve promijeniti u njihovim životima, u koju školu će ići i kakvim će ljudima biti okruženi. Nakon što su promislili o problemu, dobili su upute da odglume grupni susret datiran u 2023. g. Svatko od učenika trebao je glumiti „budućeg“ sebe. Otvorivši oči, učenici su krenuli u susret. Tijekom prve vježbe primijećeno je koliko se učenici i razredi razlikuju. Provedena vježba pomogla je iščitati razrednu atmosferu i međusobne odnose. U prvom je razredu atmosfera bila hladna. Učenici gotovo da nisu komunicirali jedni s drugima nabacujući komentare kako se uopće ne žele i ne misle vidjeti za četiri godine. U drugom razredu reakcija učenika bila je vrlo energična i dinamična. Odmah su krenuli jedni prema drugima, pružali si ruke, grlili se, pitali jedni druge što rade u životu te komentirali kako se dugo nisu vidjeli. Shodno reakcijama učenika, planirana priprema postala je podložna promjenama. Uvodna vježba, tj. način na koji su učenici prišli jedni drugima, otvorila je temu pristojnog i nepristojnog ponašanja. Razgovor je krenuo u smjeru komentiranja njihova ponašanja: je li ono bilo prihvatljivo, koje su vrline izrazili prilikom susreta, koje vrline cijene kod drugih osoba i zašto. Svaki učenik, kada bi nešto odgovorio, došao bi to zapisati na ploču. Tako su se učenici podsvjesno opustili te uvidjeli da

imaju mogućnost slobodnog kretanja razredom i da se njihovo vlastito mišljenje i stavovi cijene, a ne osuđuju.

U razgovoru o kraju osnovnoškolskog obrazovanja cilj je bio uz formalno znanje istaknuti i neke usvojene moralne vrijednosti, kojima će se učenici koristiti cijeli život. Moralne vrijednosti potaknule su diskusiju o manama i vrlinama, osnovnim vrijednostima koje oblikuju osobu. Da ne bi bilo pukog nabiranja poželjnih vrlina, učenici se dijele u parove i objašnjava im se igra pantomime. Učenici u parovima dobivaju pojmove koje moraju objasniti pokretom koristeći se vlastitim tijelom kako bi prenijeli neku poruku. Na papirićima su se nalazile napisane vrline (ljubaznost, odgovornost, simpatičnost, pravednost, samostalnost, praktičnost, pristojnost, umjerenost, dobrota, smisao za humor, ljubav, strpljivost, velikodušnost, iskrenost, poslušnost, dobronamjernost).

U prvom razredu učenici nisu bili pretjerano zainteresirani za takav način izražavanja i samo je nekoliko parova odigralo pantomimu. U drugom razredu bili su prozivani dobrovoljci koji bi svojim tijelom prikazivali izvučeni pojam dok je ostatak razreda pogađao koji pojam prikazuju te bi se tako izmjenjivali. Drugi način rada pokazao se uspješnijim, što nije pravilo nego je ovisilo o situaciji i razrednoj atmosferi.

Tijekom razgovora o izražavanju poruka vlastitim tijelom učenici su se upoznali s nekoliko videoperformansa Marine Abramović i Ulaya (slika 1). Na projekciji su im pušteni videouradci jedan po jedan te su ih zajedno komentirali pokušavajući iščitati poruku koju su umjetnici htjeli poslati. U ovoj analizi ponovo je do izražaja došla velika razlika među učenicima. U prvom razredu pogledali su videe i samostalno išitali poruke dok su u drugom razredu iskazivali svoje kritičke stavove o performansu umjetnika, postavljali pitanja zašto je to umjetnost, zašto su prikazali te poruke baš na taj način. Pomoću ovih umjetničkih primjera razgovarali su o načinu korištenja tijela u svrhu umjetnosti i prenošenja željene poruke.

Slika 1. Performansi Marine Abramović i Ulaya

Zatim se učenici dijele u grupe te izvlače pojmove mana (zavist, mržnja, umišljenost, pohlepa, lijenost, neiskrenost). Zadaje im se zadatak podijeljen po segmentima radi lakšeg razumijevanja, uz to im se dijele radni materijali – papiri na kojima se nalazi obrazac za pisanje scenarija. Njihov zadatak bio je u grupi osmisliti priču u kojoj će se mana koju su izvukli njihovim utjecajem promijeniti u pozitivnu stvar, vrlinu. Za početak su učenici trebali napisati kratki scenarij/skicu. Na radnom listiću bilo je napomenuto na što sve trebaju obratiti pažnju prilikom osmišljavanja scena. Za vrijeme pisanja skice scenarija vladala je ugodna atmosfera, učenici su sa zadovoljstvom osmišljavali scenarij u oba razreda.

Nakon napisanog scenarija učenici su krenuli u snimanje videa (slike 2 – 5). Osmišljenu priču trebali su odglumiti performativnim načinom izražavanja, upotrebom vlastitog tijela i neverbalnom komunikacijom. Odnosno, trebali su ispričati priču bez riječi: pokretom, gestom, ekspresijom u svrhu slanja određene poruke. Učenici su se u oba razreda rasporedili školom i snimali svoje videoe. Bili su angažirani i na izvršavanje zadatka prionuli s velikim interesom. Za vrijeme izvedbe zadatka došlo je do izražaja kako se učenici nikad tijekom dosadašnjeg obrazovanja nisu bavili snimanjem videa. To je zasigurno utjecalo na kvalitetu njihovih videorješenja, ali promatrajući učenike kako uživaju u snimanju, potvrdilo se kako su tema i medij primjereni dobnom uzrastu.

Nastavni dvosat završio je prebacivanjem videa na prijenosno računalo i kratkim objašnjenjem onoga što će se raditi sljedeći put, a zatim su učenicima podijeljene upute za prezentaciju (prilozi, radni materijal 5) i upitnici (upitnik 1) kao povratna informacija o održanom nastavnom satu.

Slika 2. Atmosfera tijekom snimanja učeničkih videa 1

Slika 3. Atmosfera tijekom snimanja učeničkih videa 2

Slika 4. Atmosfera tijekom snimanja učeničkih videa 3

Slika 5. Atmosfera tijekom snimanja učeničkih videa 4

II.5.1.1 Analiza učeničkih vizualnih radova: prvi nastavni dvosat

U svakom razredu učenici su podijeljeni u četiri grupe. Vizualni radovi predstavljani su po grupama, a sastojali su se od prepisanog scenarija i nekoliko isječaka iz videouratka (prvi razred: scenarij 1 – 4; drugi razred: scenarij 5 – 8). Učenici se do ovog istraživanja nikad nisu izražavali u ovom mediju. Nije im nametnuta nikakva tema što je rezultiralo vrlo intuitivnim i osobnim pristupom učenika. Pri osmišljavanju scenarija učenici su se vodili svojim mišljenjima, stajalištima i problemima. Poznato je kako uvijek krećemo od samih sebe što je ovaj zadatak dodatno potencirao. Rezultati predstavljenih problema učenika temeljili su se na njihovim proživljenim iskustvima koja su im u ovom slučaju poslužila kao motiv za izražavanje. Isječci svakodnevnih situacija primijenjeni u svrhu vlastitog umjetničkog izraza početak su kritičkog i konceptualnog promišljanja. Grupe su se bavile problematikom školstva (učitelji, predmeti), problemima koje proživljavaju kod kuće (roditelji), međuljudskim odnosima (prijatelji) te problemima današnjice (materijalizam), itd. Ostvareni radovi produkt su zajednički uloženog truda, ideja i mišljenja. Učenici u grupama zajedno su osmišljavali i nije bilo potrebe za prepisivanjem ideja što je rezultiralo kreativnim i originalnim vizualnim uradcima.

Prije izvedbe zadatka dan im je popis pojmova (prilozi, radni materijal 4) na koje su trebali obratiti pažnju prilikom snimanja vizualnih rješenja. Pojmovi su bili: video, film, digitalna slika, svjetlo/sjena, kompozicija, vrijeme, kontrast i pokret. Za analizu učeničkih radova bili su postavljeni sljedeći parametri: kvaliteta scenarija, realizacija ideje, čitljivost poruke, originalnost ideje, moralna komponenta i angažman učenika. Svaka grupa predstavila je svoje vizualno rješenje dok su drugi učenici pozorno slušali i provodili vršnjačko vrednovanje upisujući bročanu vrijednost u unaprijed danu tablicu (prilozi, radni materijal 6).

II.5.1.2 Grupa 1 – Zavist

Scenarij 1 – Zavist

Članovi grupe: 4

M je dječak osmog razreda. On, kako bi bio popularan u školi, kupuje nove i skupe stvari. L je bila ljubomorna jer je M došao u školu s novim satom. L dolazi do M. Zanima ju gdje ga je kupio te ga pita može li joj ga posuditi. M sarkastično odgovara da može. L je ljuta. L dolaze prijateljice, zaustavljaju njezino loše ponašanje i daju joj sat. L je sretna.

Slika 6. Grupa 1 - Zavist, videorad, kadar 2

Slika 7. Grupa 1 - Zavist, videorad, kadar 1

Slika 8. Grupa 1 - Zavist, videorad, kadar 3

Slika 9. Grupa 1 - Zavist, videorad, kadar 4

Slika 10. Grupa 1 - Zavist, videorad, kadar 5

Slika 11. Grupa 1 - Zavist, videorad, kadar 6

Grupa 1 (slike 6 – 11) bavila se problemom opterećenosti materijalnim stvarima kod svojih vršnjaka čemu svjedoče svaki dan. Svojim tijelima nastojali su odglumiti scenu u kojoj zbog ljubomore dolazi do agresivnog ponašanja. Njihov scenarij dosta je kratak iako su radnje vrlo jednostavno i jasno opisane. Video je sniman u jednom kadru što je rezultiralo problemom s iščitavanjem glavne poruke vizualnog rada. Osmišljena i snimljena ideja nije bila originalna, ali je vidljivo kako su se bavili problemom koji ih muči što je u ovom slučaju dobrodošlo jer su vrlo spontano izrazili svoje emocije. Prilikom gledanja videa u njihovoj neverbalnoj komunikaciji i izražavanju gestama i pokretima možemo prepoznati različite emocije: od sreće, zainteresiranosti, odbacivanja, agresivnosti, smirivanja do ponovnog zadovoljstva. Moralnu komponentu susrećemo u trenutku kada agresivnoj osobi dolaze prijateljice kako bi ju oraspoložile. Dan im je prijedlog da su ožalošćenu osobu mogli učiniti sretnom razgovorom i pružanjem podrške, a ne njezinu nesreću nadomjestiti materijalnim stvarima. Grupa je prilikom snimanja bila opuštena i vrlo složna, učenici su se brzo dogovorili oko scenarija i svi zajedno radili su na zadatku.

Slušajući prezentaciju te gledajući videouradak, razredni kolege popunjavali su tablicu (tablica 1) te svoje mišljenje o ostvarenom vizualnom uratku iznijeli brojevanom ocjenom. Najviši prosjek ocjene u ovom radu iznosi 3,523 i odnosi se na originalnost ideje, prosjekom 2,857 ocijenjena je moralna komponenta i blizu tome prosjeku ostvarena je realizacija ideje. Najmanji prosjek odnosi se na čitljivost poruke. S obzirom na sve parametre vrednovanja rada, vršnjačkim vrednovanjem odlučeno je kako konačna ocjena vizualnog ostvarenja Grupe 1 iznosi 2,904 (ocjena dobar).

ZAVIST	Realizacija ideje	Čitljivost poruke	Originalnost ideje	Moralna komponenta
1	5	7	4	5
2	5	5	1	5
3	5	4	4	5
4	1	3	4	0
5	5	2	8	6
PROSJEK	2,809	2,428	3,523	2,857
				= 2,904

Tablica 1. Rezultat vršnjačkog vrednovanja za Grupu 1 – Zavist

II.5.1.3 Grupa 2 – Neiskrenost

Scenarij 2 – Neiskrenost

Članovi grupe: 3

1. scena: J i P šetaju zajedno. Drže se za ruke i vesele se.
2. scena: A ih vidi i prilazi im.
3. scena: P i A ga ošamare i zajedno odlaze.
4. scena: J shvaća kako nije pravilno postupio, žao mu je, shvaća što je napravio i pokušava ih naći.
5. scena: Svi zajedno nalaze se, opraštaju i prihvaćaju ga. Svi zajedno odlaze.

Slika 12. Grupa 2 – Neiskrenost, videorad, kadar 1 i 2

Slika 13. Grupa 2 – Neiskrenost, videorad, kadar 3 i 4

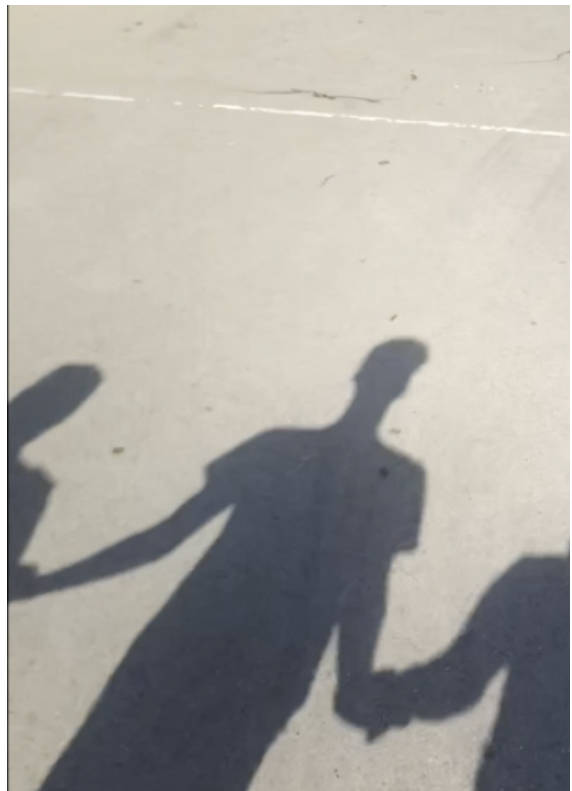

Slika 14. Grupa 2 – Neiskrenost, videorad, kadar 5 i 6

Slika 16. Grupa 2 – Neiskrenost, videorad, kadar 7 i 8

Slika 15. Grupa 2 – Neiskrenost, videorad, kadar 9 i 10

Učenici grupe 2 (slike 12 – 16) bavili su se problemom neiskrenosti koji se javlja u međuljudskim odnosima, u ovom slučaju – u ljubavnoj vezi. Zanimljivo je kako su se upustili u prikazivanje ljubavne veze, bez inhibicija. Iz toga možemo iščitati njihovu dobru prijateljsku povezanost. Svoj video grupa je snimila na vrlo interesantan način, iz ruke, kao da snimaju normalnu životnu situaciju bez scenarija. Snimanjem na taj način došlo je do likovno vrlo bogatih kadrova. Učenici grupe odlučili su se za snimanje svog videouratka na školskom igralištu što im je vjerojatno podsvjesno mjesto gdje se i događaju problemi školskih ljubavnih veza. Na njihovim ekspresijama lica mogu se prepoznati emocije žalosti, patnje, briga, odbacivanja te svi segmenti emocionalnog procesa koji osoba prođe kada iznevjeri nekoga. Moralna komponenta vidljiva je u trenutku kada iznevjerena osoba odluči oprostiti i prihvatiti osobu koja ju je povrijedila. Ovu grupu učenika učiteljica smatra problematičnom što u ovom zadatku nimalo nije došlo do izražaja, štoviše, pokazali su veliku dozu angažmana što je rezultiralo slobodnim kretanjem i izražavanjem.

Ostatak je učenika slušajući prezentaciju i gledajući vizualni rad Grupe 2, iznio sljedeća mišljenja bročanom ocjenom (tablica 2). Najviši prosjek ocjene u ovom radu iznosi 4,809 i odnosi se na originalnost ideje, a moralna komponenta i realizacija ideje zauzimaju isti prosjek od 4,666 dok je čitljivost poruke ocijenjena najmanjim prosjekom 4,571. S obzirom na sve parametre vršnjačkog vrednovanja rada, konačna ocjena vizualnog ostvarenja iznosi 4,678 (ocjena odličan) što ovaj uradak svrstava među najbolje ocijenjene vizualne radove.

NEISKRENOST	Realizacija ideje	Čitljivost poruke	Originalnost ideje	Moralna komponenta
1	0	0	0	0
2	0	1	0	1
3	2	0	1	1
4	3	6	2	2
5	16	14	18	17
PROSJEK	4,666	4,571	4,809	4,666
				= 4,678

Tablica 2. Rezultat vršnjačkog vrednovanja za Grupu 2 – Neiskrenost

II.5.1.4 Grupa 3 – Lijenost

Scenarij 3 – Lijenost

Članovi grupe: 4

K je lijena, ne da joj se učiti. Drži knjigu u ruci, ali ju ubrzo baca. Spušta se sa stolca. Leži na podu. Dolazi L i počinje ju vući. R prepoznaje njezinu manju i pomaže joj podići je. R joj je pomogla prebroditi tu krizu s učenjem i na kraju K uči bez problema.

Slika 18. Grupa 3 - Lijenost, videorad, kadar 1, 2, 3

Slika 17. Grupa 3 - Lijenost, videorad, kadar 4

Slika 19. Grupa 3 - Lijenost, videorad, kadar 5

Slika 20. Grupa 3 - Lijenost, videorad, kadar 6

Slika 22. Grupa 3 - Lijenost, videorad, kadar 7

Slika 21. Grupa 3 - Lijenost, videorad, kadar 8

Zbog tehničkih problema Grupa 3 (slike 17 – 22) svoj je videouradak naknadno snimila i poslala tako da su se scene izmijenile s obzirom na prvotno osmišljen scenarij. Ova grupa bavila se manom lijenosti koja se aktivira za vrijeme učenja: pokušaj učenja, bacanje knjige u zrak i spuštanje na pod kao metafora odustajanja. Učenici su iznijeli jedno od mogućih rješenja pri pojavi takvih problema, prikazali su potrebu za prijateljskom podrškom. U ovom ostvarenju prijateljska podrška prikazana je kao vučenje po podu i pružanje ruke osobi kojoj je potreban poticaj. Grupa 3 prikazala je kako uz dobre prijatelje i podršku možeš ostati koncentriran na ono što moraš raditi. Iz njihovih slobodnih kretnji i tjelesnog izražavanja vidljivo je kako im je ova tema bila vrlo zanimljiva. Ovo je grupa u kojoj je korištenje tijela došlo najviše do izražaja, odnosno isključivo tijelom poslana je željena poruka. Video je sniman u nekoliko kadrova koji su naknadno montirani. Učenici su uspjeli prenijeti željenu poruku svojim tijelima. Ideja nije posebno originalna, ali to potvrđuje kako je ovo još jedan primjer gdje učenici imaju potrebu izraziti ono što ih smeta i što im je blisko.

Razredni kolege odlučili su (tablica 3) kako najviši prosjek ocjene u ovom radu iznosi 4,000 i odnosi se na originalnost ideje, zatim slijedi realizacija te moralna komponenta. Najmanjim prosjekom od 3,666 ocijenjena je čitljivost poruke. Kada se u obzir uzmu svi parametri vrednovanja, konačna ocjena vizualnog ostvarenja iznosi 3,821, što pripada skupini vrlo dobrih radova.

LIJENOST	Realizacija ideje	Čitljivost poruke	Originalnost ideje	Moralna komponenta
1	2	2	2	2
2	2	3	0	2
3	3	3	4	4
4	4	5	5	4
5	10	8	10	9
PROSJEK	3,857	3,666	4,000	3,761
				= 3,821

Tablica 3. Rezultat vršnjačkog vrednovanja za Grupu 3 – Lijenost

II.5.1.5 Grupa 4 – Mržnja

Scenarij 4 – Mržnja

Članovi grupe: 5

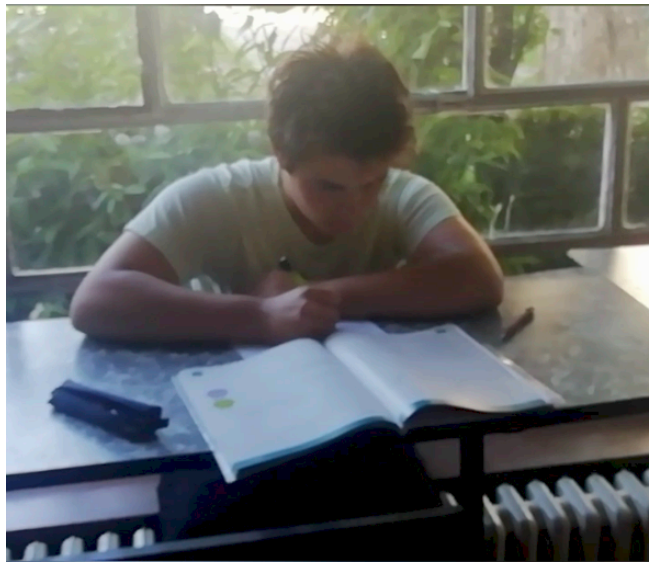
Učenici u razredu pišu ispit. N dobiva jedinicu i vrlo je nezadovoljan zbog toga. Iz mržnje prema profesoru odluči puno učiti za ispravak. Sljedeći dan pišu ispravak. N dobiva peticu.

Slika 23. Grupa 4 - Mržnja, videorad, kadar 1, 2

Slika 24. Grupa 4 - Mržnja, videorad, kadar 3 i 4

Slika 25. Grupa 4 - Mržnja, videorad, kadar 5 i 6

Slika 26. Grupa 4 - Mržnja, videorad, kadar 7 i 8

U samom početku pisanja scenarija na temelju izvučenog pojma mržnje pojavili su se problemi u pristupu i nelogičnosti u stavovima pojedinih učenika iz grupe. Međusobno se nisu mogli dogovoriti što će raditi. Bilo im je izazovno pronaći način na koji da mržnju pretvore u pozitivnu stvar. Učenički komentari o mržnji bili su nevjerojatni. Smatrali su kako se kod mržnje ne može ništa promijeniti: ako nekoga mrzimo, jednostavno ga se moramo „riješiti“. Unatoč takvim stajalištima uspjeli su suradnjom doći do zanimljivog rješenja (slike 23 – 26).

Dobivši jedinicu, učenik je zbog mržnje prema učitelju i predmetu iz inata učio jako dugo ne bi li na kraju dobio ocjenu s kojom je zadovoljan. Moralna komponenta vidljiva je u tome što je učenik prepoznao da za dobru ocjenu treba uložiti rad i trud te će zbog toga biti nagrađen i, u konačnici, zadovoljan samim sobom. Emocije koje se pojavljuju kod učenika nezadovoljnog dobivenom ocjenom su: iznenađenje, tuga i ljutnja što rezultira neodgovarajućim ponašanjem, mržnjom i inatom koji naposljetku rađaju osobni interes za učenje. Video je sniman u dva kadra i scene su poprilično čitke. Napisan scenarij učenici su uspješno realizirali u mediju videa.

Unatoč početnim problemima u osmišljavanju ideje, učenici su pokazali da zajedno mogu ostvariti neki cilj, a razredni kolege iznimno su dobro reagirali na konačan produkt – videouradak grupe (tablica 4). Vrednovatelji su najvišim prosjekom od 4,809 ocijenili originalnost ideje. Potom je do izražaja došla moralna komponenta i realizacija ideje. Najniže je ocijenjena čitljivost poruke, a kada se u obzir uzmu ostali parametri vršnjačkog vrednovanja rada, konačna ocjena vizualnog ostvarenja iznosi 4,654, što rezultira ocjenom odličan.

MRŽNJA	Realizacija ideje	Čitljivost poruke	Originalnost ideje	Moralna komponenta
1	0	0	0	0
2	0	0	0	0
3	0	2	0	1
4	7	7	4	5
5	14	12	17	15
PROSJEK	4,666	4,476	4,809	4,666
				= 4,654

Tablica 4. Rezultat vršnjačkog vrednovanja za Grupu 4 – Mržnja

II.5.1.6 Grupa 5 – Lijenost

Scenarij 5 – Lijenost

Članovi grupe: 4

B stavlja torbu na hodnik. N pogleda torbu, ali ju ignorira. G naleti na torbu i ozlijedi se. B i F iznose G na nosilima. G šepa i ne osjeća se dobro. G dolazi u školu, ispred nje opet se nalazi torba. Ovaj puta N reagira kako se G ne bi ponovo ozlijedila.

Slika 28. Grupa 5 - Lijenost, videorad, kadar 1 i 2

Slika 27. Grupa 5 - Lijenost, videorad, kadar 3 i 4

Slika 30. Grupa 5 - Lijenost, videorad, kadar 5

Slika 29. Grupa 5 - Lijenost, videorad, kadar 6

Slika 32. Grupa 5 - Lijenost, videorad, kadar 7

Slika 31. Grupa 5 - Lijenost, videorad, kadar 8

Učenici Grupe 5 (slike 27 – 32) bili su vidljivo najsložniji, djelovali su kao cjelina, uživjeli su se u dobiveni zadatak i zajedno osmišljavali scenarij i realizirali ideju uz puno smijeha i zadovoljstva. Zajedničkom odlukom željeli su prikazati negativnu posljedicu lijenosti, odnosno, zbog nečije nepažnje druga osoba može biti ozlijeđena. U videu je prisutna i poruka o učenju na greškama. Grupa je odlučila snimati u školskom hodniku te je bilo vrlo zanimljivo promatrati ih kako surađuju, bila je naglašena međusobna povezanost što je, u konačnici, rezultiralo zanimljivim i idejno udaljenijim vizualnim rješenjem. Video je sniman u više kadrova koje su samostalno montirali služeći se mobilnom aplikacijom. Kroz neverbalnu komunikaciju učenici su pokretima prikazali: nezainteresiranost, ignoranciju, neoprez, bol, iznenađenje, solidarnost, olakšanje, itd. s ciljem prenošenja poruke.

Slušajući prezentaciju te gledajući videouradak, razredni kolege popunjavali su tablicu (tablica 5) o ostvarenom vizualnom uratku te iznijeli brojčane ocjene. Najviši prosjek ocjene u ovom radu iznosi 4,823 i odnosi se na originalnost ideje, visoko ocijenjena je njezina realizacija. Moralnu komponentu ocijenili su prosjekom 4,470, a najniže je ocijenjena čitljivost poruke. Uzevši u obzir ostale parametre vršnjačkog vrednovanja rada, konačna ocjena vizualnog ostvarenja iznosi 4,529 – ocjena odličan.

LIJENOST	Realizacija ideje	Čitljivost poruke	Originalnost ideje	Moralna komponenta
1	0	0	0	0
2	0	0	0	0
3	1	5	1	2
4	4	4	1	5
5	12	8	15	10
PROSJEK	4,647	4,176	4,823	4,470
				= 4,529

Tablica 5. Rezultat vršnjačkog vrednovanja za Grupu 5 – Lijenost

II.5.1.7 Grupa 6 – Mržnja

Scenarij 6 – Mržnja

Članovi grupe: 4

Tri prijateljice I, P i K svađaju se. I i K prestaju se družiti s P. Na kraju uvide da nisu ispravno postupile, žao im je kako se P osjeća i dolaze do nje. Razgovaraju i pomire se.

Slika 33. Grupa 6 - Mržnja, videorad, kadar 1, 2, 3

Slika 35. Grupa 6 - Mržnja, videorad, kadar 4

Slika 34. Grupa 6 - Mržnja, videorad, kadar 5

Slika 36. Grupa 6 - Mržnja, videorad, kadar 6, 7, 8

Slika 37. Grupa 6 - Mržnja, videorad, kadar 9

Slika 38. Grupa 6 - Mržnja, videorad, kadar 10

Grupa 6 (slike 33 – 38) bavila se prijateljskim odnosima u kojima je došlo do nesuglasica i svađa, prikazala je odbacivanje jedne osobe zbog međusobnog neslaganja. Važno je primijetiti kako su se u videu stvari riješile pozitivno. Odbačena osoba ponovo je prihvaćena. Ono što je izrazito vidljivo i na što je bila usmjerena pozornost samih učenika dužina je trajanja scene odbacivanja. Ekspresijom lica i pokretima tijela odbačena je osoba izrazila tugu, nezadovoljstvo, bol zbog odbacivanja, usamljenost te mnoge druge emocije koje preplavljaju osobu koja proživljava negativno nabijen emocionalni period. U svim grupama, pa tako i u ovoj, postoji razlika između napisanog i izraženog. U svim slučajevima ono što su učenici napisali zvuči dosta površno, no pri dubljoj analizi vidljivo je kako su se svi učenici bavili osobnim problemima što je od izrazite važnosti za njihovo emocionalno sazrijevanje.

Razredni kolege odlučili su (tablica 6) kako najviši prosjek ocjene u ovom radu iznosi 4,058 i odnosi se na zastupljenost moralne komponente. Niže ocijenjeni parametri odnose se na originalnost ideje i njezine realizacije, dok čitljivost poruke ponovo dobiva najnižu ocjenu kao u svakom do sada analiziranom vizualnom rješenju. Uključujući sve parametre vršnjačkog vrednovanja rada, konačna ocjena vizualnog ostvarenja iznosi 3,823 – ocjena vrlo dobar.

MRŽNJA	Realizacija ideje	Čitljivost poruke	Originalnost ideje	Moralna komponenta
1	1	1	1	1
2	2	5	4	1
3	3	2	1	4
4	3	1	3	1
5	8	8	8	10
PROSJEK	3,882	3,588	3,764	4,058
				= 3,823

Tablica 6. Rezultat vršnjačkog vrednovanja za Grupu 6 – Mržnja

II.5.1.8 Grupa 7 – Neiskrenost

Scenarij 7 – Neiskrenost

Članovi grupe: 5

Š, A i G učenici su osmog razreda. Imaju agresivnog oca M. Njihov profesor D ih ne voli. Profesor ih ispituje usmeno. Sva trojica dobiju jedinice. Nakon škole vraćaju se doma agresivnom ocu. Otac ih pita koliko su dobili iz usmenog, oni mu govore da su dobili dvojke. Agresivni otac ide na informacije. Profesor D kaže ocu kako su njegovi sinovi dobili jedinice. Otac se vraća kući i grdi svoje sinove zato što su mu lagali. Š, A i G vraćaju se u školu kako bi ispravili jedinicu. Nakon ispitivanja ponovo dobivaju jedinicu. Vraćaju se kući, ali ovaj put govore istinu ocu. Iako je otac nesretan zbog ocjena, sretan je što ima iskrene sinove. Na kraju kao sretna obitelj odu na sladoled.

Slika 39. Grupa 7 - Neiskrenost, videorad, kadar 1 i 2

Slika 40. Grupa 7 - Neiskrenost, videorad, kadar 3 i 4

Slika 41. Grupa 7 - Neiskrenost, videorad, kadar 5

Slika 42. Grupa 7 - Neiskrenost, videorad, kadar 6

Slika 43. Grupa 7 - Neiskrenost, videorad, kadar 7 i 8

Slika 44. Grupa 7 - Neiskrenost, videorad, kadar 9 i 10

Slika 45. Grupa 7 - Neiskrenost, videorad, kadar 11

Grupa 7 (slike 39 – 45) prikazala je neiskrenost u njezinu najuobičajenijem svjetlu s obzirom na životno razdoblje u kojem se učenici nalaze i probleme koje doživljavaju, postavljajući neiskrenost u svakodnevnu situaciju s opcijama različitih ishoda. Problematizirajući odnose s roditeljima, odnosno laganje roditelju o školskom neuspjehu, učenici problem rješavaju tako da unatoč lošem uspjehu kažu ocu istinu. Spoznaja o neuspjehu u učenju učini oca nesretnim, no sretan je što ima iskrene sinove. Iz videa iščitavamo raznovrsne primarne i sekundarne emocije poput straha iz kojeg se razvija zabrinutost, ljutnje, sreće koja rezultira osjećajem olakšanja i dr. Učenici su osim ekspresije koristili i tijelo ne bi li izrazili željenu poruku. Grupa je imala najrazrađeniji scenarij koji im je služio kao pomoć pri snimanju videa, suradnjom i poštovanjem došli su do ideje te ju bez problema realizirali. Snimanjem scena u više kadrova i naknadnom montažom postigli su dinamiku koja je ključna za stvaranje narativa.

Slušajući prezentaciju te gledajući videouradak, razredni kolege popunjavali su tablicu (tablica 7) te svoje mišljenje o ostvarenom vizualnom uratku iznijeli broječanom ocjenom. Najviši prosjek ocjene u ovom radu iznosi 5,000 i odnosi se na čitljivost poruke, što je ujedno i najviši prosjek tog parametra u ukupnom gledanju svih radova. Uzimajući u obzir sve parametre vršnjačkog vrednovanja rada, konačna ocjena vizualnog ostvarenja iznosi 4,896, a to je ujedno i jedan od najbolje ocijenjenih radova – ocjena odličan.

NEISKRENOST	Realizacija ideje	Čitljivost poruke	Originalnost ideje	Moralna komponenta
1	0	0	0	0
2	0	0	0	0
3	0	0	1	1
4	2	0	1	0
5	15	17	15	16
PROSJEK	4,882	5,000	4,823	4,882
				= 4,896

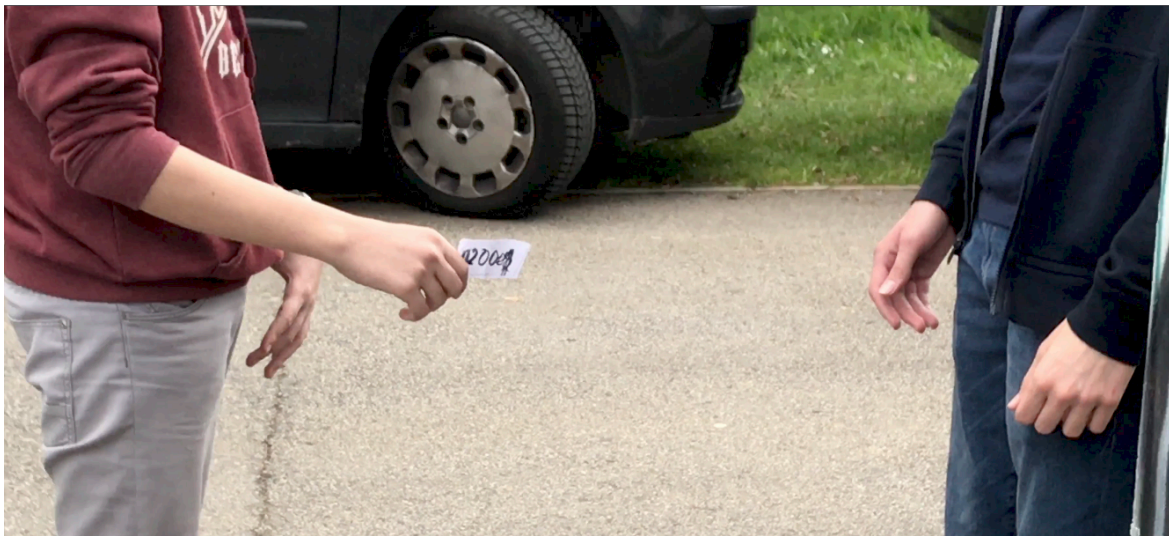
Tablica 7. Rezultat vršnjačkog vrednovanja za Grupu 7 – Neiskrenost

II.5.1.9 Grupa 8 – Pohlepa

Scenarij 8 – Pohlepa

Članovi grupe: 3

M pruža A ruku s novcem: ' Izvoli.' A povlači M za ruku i uzima novac. Nakon nekog vremena M pada i završava u bolnici. Nalazi nisu dobri. Doktor F gleda dijagnozu i situacija nije dobra. M počinje plakati. A ulazi u bolnicu i plaća M operaciju. M izlazi zdrav iz bolnice, zahvaljuje A i nakon nekog vremena postaju prijatelji.

Slika 47. Grupa 8 - Pohlepa, videorad, kadar 1

Slika 46. Grupa 8 - Pohlepa, videorad, kadar 2

Slika 49. Grupa 8 - Pohlepa, videorad, kadar 3 i 4

Slika 48. Grupa 8 - Pohlepa, videorad, kadar 5 i 6

Slika 50. Grupa 8 - Pohlepa, videorad, kadar 7

Grupa 8 (slike 46 – 50) bavila se problemom na koji način pomoći osobi koja je u nevolji. Koristeći se vlastitim tijelom u svrhu postavljanja i rješavanja problema, odglumljeno je kako se zbog nesretnih okolnosti mogu dogoditi negativne stvari. Neka osoba može završiti u bolnici te joj je potreban novac kako bi mogla platiti operaciju. Pomoć stiže od osobe koju je nedavno upoznala i koja ju izbavlja iz problema. Pacijent sretno izlazi iz bolnice te sklapa novo doživotno prijateljstvo. Moralna komponenta u ovom radu vrlo je zastupljena i prenosi važnu poruku kako je biti čovjek važnije od bilo kojeg materijalnog dobra. Izraženi su osjećaji boli, nemoći, sreće, itd. Učenici su pomno birali kadrove i vizualne alate iz okoline koji su im poslužili kao kulisa za realizaciju njihove ideje.

Razredni kolege, slušajući prezentaciju te gledajući videouradak, najviši su prosjek ocjena dali parametru realizacije ideje, a on iznosi 4,882. Među visoko ocijenjenima je i originalnost ideje, čitljivost poruke i moralna komponenta (tablica 8). Uzimajući u obzir sve parametre vršnjačkog vrednovanja rada, konačna ocjena vizualnog ostvarenja iznosi 4,778, a to je ujedno i jedan od najbolje ocijenjenih radova – ocjena odličan.

POHLEPA	Realizacija ideje	Čitljivost poruke	Originalnost ideje	Moralna komponenta
1	0	0	0	0
2	0	0	0	0
3	0	1	0	1
4	2	3	3	3
5	15	13	14	13
PROSJEK	4,882	4,705	4,823	4,705
				= 4,778

Tablica 8. Rezultat vršnjačkog vrednovanja za Grupu 8 – Pohlepa

II.5.2 Tijek drugog nastavnog dvosata

Drugi nastavni dvosat započeo je ponavljanjem te učeničkim grupnim prezentacijama osmišljenih i snimljenih videomaterijala. Učenicima su podijeljeni evaluacijski listići (prilozi, radni materijal 6) pomoću kojih je provedeno vršnjačko vrednovanje. Rezultati vrednovanja nalaze se u tablici ispod scenarija i isječaka videa svake grupe. Učenici su na prethodnom nastavnom dvosatu dobili upute (prilozi, radni materijal 5) te je prema tim uputama tekao i slijed njihovih usmenih prezentacija. Svaka grupa, nakon što je odgledan njezin videorad, prezentirala je tko je sve sudjelovao u projektu, učenici su naveli koju manu su izvukli, opisali scenarij videa i objasnili na koji način su uključili pojmove: svjetlost, kompozicija u filmu, kadriranje, svjetlo, sjena i kontrast u filmu, vrijeme i pokret u filmu. Usmene prezentacije potaknule su u učenicima široki spektar emocija i asocijacija: smijeh, nelagodu, sram ali i sreću.

U središtu učionice bio je postavljen natron papir velikih dimenzija. Učenike se okupilo oko postavljenog papira te ih se povelu u igru zamišljanja. Igra zamišljanja vlastitog cilja pogodna je za razvitak samostalnosti i motivacije u svakoj životnoj dobi. Učenici su zaklopili oči te su promišljali koji je to cilj zbog čijeg bi ostvarenja hodali 21 kilometar. Unaprijed određena udaljenost od 21 kilometra služila je kao pomoć u vizualizaciji procesa ostvarenja željenog. Nakon vremena uloženog u promišljanje na natron papir u središte učenici su zapisali pojam CILJ kao metaforu svojih težnji. Kroz razgovor i oluju ideja osmislili su korake koje je potrebno poduzeti da bi taj cilj ostvarili. Učenici su osjetili slobodu u pristupu zadatku što je rezultiralo raznovrsnim asocijacijama. Kada bi se oko nekog pojma složili, učenik koji ga je izrekao zapisao bi ga na papir. U prvom osmom razredu ova vježba ozbiljnije je prihvaćena te su rezultati bili korisne upute: nada, kolegijalnost, vjera u sebe, originalnost, organizacija, upornost, dobra volja, učenje, dobrota, proces, strpljenje (slika 52).

Nakon napisanih pojmova učenicima je zadan zadatak kretati se po papiru ostavljajući za sobom trag krede. Svatko je odabrao svoje korake do konačnog cilja ne dižući kredu s papira. Učenicima je bilo fizički teško kretati se po površini zadržavajući se samo kredom za podlogu, ali na taj način upotrijebili su svoje tijelo i spontano samostalno zaključili kako put do cilja nije lagodan. U drugom osmom razredu učenici su shvatili ovo više kao igru pa su počeli pisati svakakve neprimjerene riječi na papir što je iznimno uznemirilo njihovu učiteljicu. Vježbu su ponavljali nekoliko puta što je rezultiralo sve manjim interesom učenika zbog čega provedena vježba nije donijela očekivane ishode (slika 53). Na kraju obavljenog zadatka komentiran je

tijek linije: koja je linija najdominantnija, čime je postignuta dominacija te individualan pristup svakog učenika u odabiru koraka do cilja.

Tema percepcije vlastitog tijela i njegovog korištenja u svrhu izražavanja poruke bila je prezentirana različitim videima zabilježenih performansa, odnosno mišljenog korištenja tijela u svrhu umjetnosti. Videi su služili kao temelj za raspravu o performansu Marine Abramović *Umjetnik je prisutan* (slika 51).

Slika 51. Marina Abramović, *Umjetnik je prisutan*, MoMa, New York, 2010.

U prvom osmom razredu nije bilo prevelikog odaziva, dok su u drugom osmom razredu aktivno postavljali pitanja o razlozima takvog umjetničkog izražavanja. S obzirom na to da je izazovno verbalno odgovoriti i objasniti takav način izražavanja, učeniku koji je najintenzivnije propitkivao performans Marine Abramović, dan je zadatak da sjedne na stolac i zaklopi oči. Osjetivši potrebu za ovakvim načinom iskustvenog učenja, javila se učenica sa željom da sudjeluje u vježbi gledanja oči u oči. Nakon nekoliko minuta zamijenio ju je drugi učenik. Prije kraja nastavnog sata učenik koji je imitirao Marinu Abramović podijelio je svoje iskustvo s ostalima te kolegama iz razreda objašnjavao različitosti energija koje je osjetio da zrače iz ljudi koji su se našli pred njim.

Učenicima su podijeljeni upitnici (upitnik 2) u kojima su bili slobodni izraziti svoje mišljenje i stavove o performativnom načinu izražavanja u svrhu umjetnosti.

II.5.2.1 Analiza učeničkih vizualnih radova: drugi nastavni dvosat

Na provedenom nastavnom dvosatu vrednovanje se odnosilo na sljedeće parametre: zainteresiranost za nastavni sadržaj, posvećenost zadatku, osobni angažman učenika te suradnju. Učenicima je predstavljen drugačiji pristup provedbi nastavnog sadržaja što je rezultiralo slobodnim asocijacijama, nesmetanim tjelesnim kretnjama, iskrenim odgovorima i propitkivanjem sadržaja, odnosno zainteresiranošću za temu.

U vježbi zamišljanja 21 kilometar od učenika se očekivalo propitkivanje samih sebe, svojih želja, težnji i ciljeva. S obzirom na vrijeme u kojem živimo i način kojim živimo, bilo je važno upoznati učenike s mogućnošću i važnošću takvog razmišljanja neovisno o konačnim rezultatima koje su ostvarili tijekom istraživanja. Za takav način spoznaje potrebno je vrijeme; kroz provedeno istraživanje predstavljen je pristup koji mogu produbljivati i koristiti cijeli život. Rezultat obaju razreda pokazao je njihov pozitivan stav prema novim načinima izražavanja i proživljavanju drugačijih pristupa i iskustava. Otvorenost prema drugačijim tehnikama i metodama važan je korak do kritičkog promišljanja.

II.6 Analiza upitnika

Upitnik je rješavalo trideset i četvero učenika. Upitnici su podijeljeni učenicima na kraju prvog nastavnog dvosata (upitnik 1) i na kraju drugog nastavnog dvosata (upitnik 2). Odgovori na upitnike s istim tezama (upitnik 1 i upitnik 2) prikazani su u usporednim grafovima. Zatim su analizirane dodatne postavljene tvrdnje iz upitnika 2. Teze koje su im postavljene bile su vezane za provedeno istraživanje. Odnosile su se na obrađeni nastavni sadržaj i korištene metode. Upitnicima se ispitivalo učeničko mišljenje i stavovi o njihovoj motivaciji, učenju kroz igru, učenju osobnim iskustvom, videu kao mediju izražavanja, jednostavnosti određivanja ciljeva, vršnjačkom vrednovanju, važnosti neverbalne komunikacije, performativnom izražavanju, upotrebi tijela u svrhu umjetnosti, važnosti ideje te aktivnom sudjelovanju u nastavnom procesu.

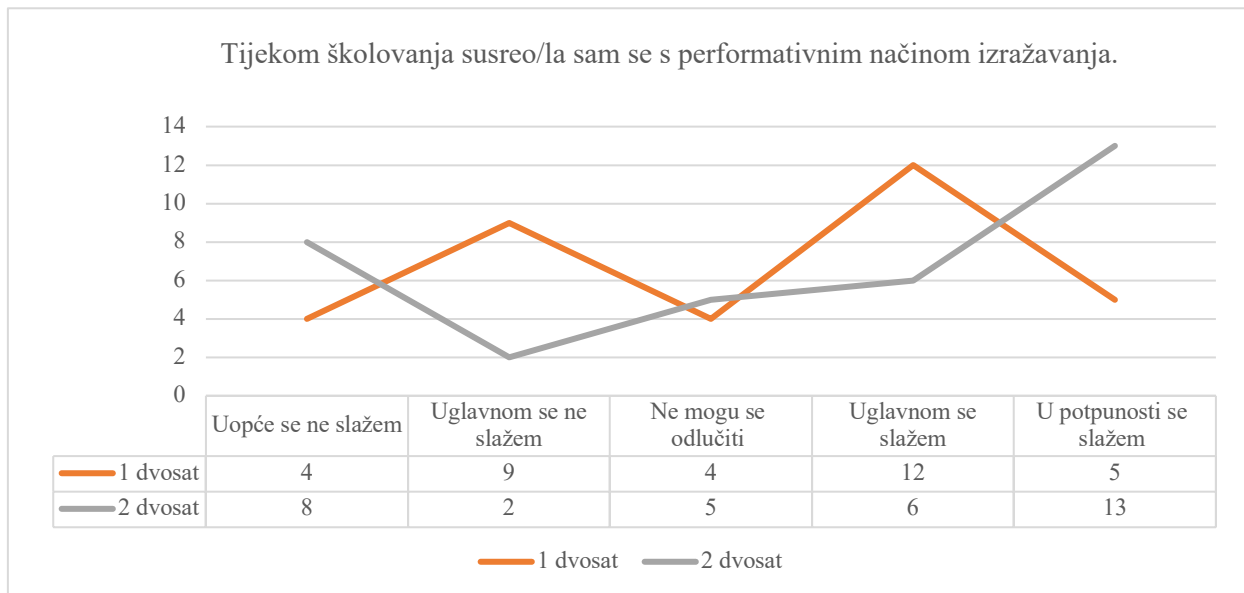
Rezultati upitnika poslužili su kao povratna informacija o provedenom istraživanju s naglaskom na njihovo mišljenje o tome na koji način je ovo istraživanje utjecalo na njihov dosadašnji pristup likovnim problemima te je li im performativno izražavanje omogućilo veću slobodu izražavanja ili dodatno potaknulo kreativnost.

Rezultati upitnika 1 i 2 (upitnik 1, upitnik 2) prikazani su u usporednim grafovima.

Rezultati upitnika 2 izraženi su u postotcima i prikazani u obliku kružnog grafa. Pokraj grafa stoji stupac koji objašnjava značenje svake boje sadržane u grafu.

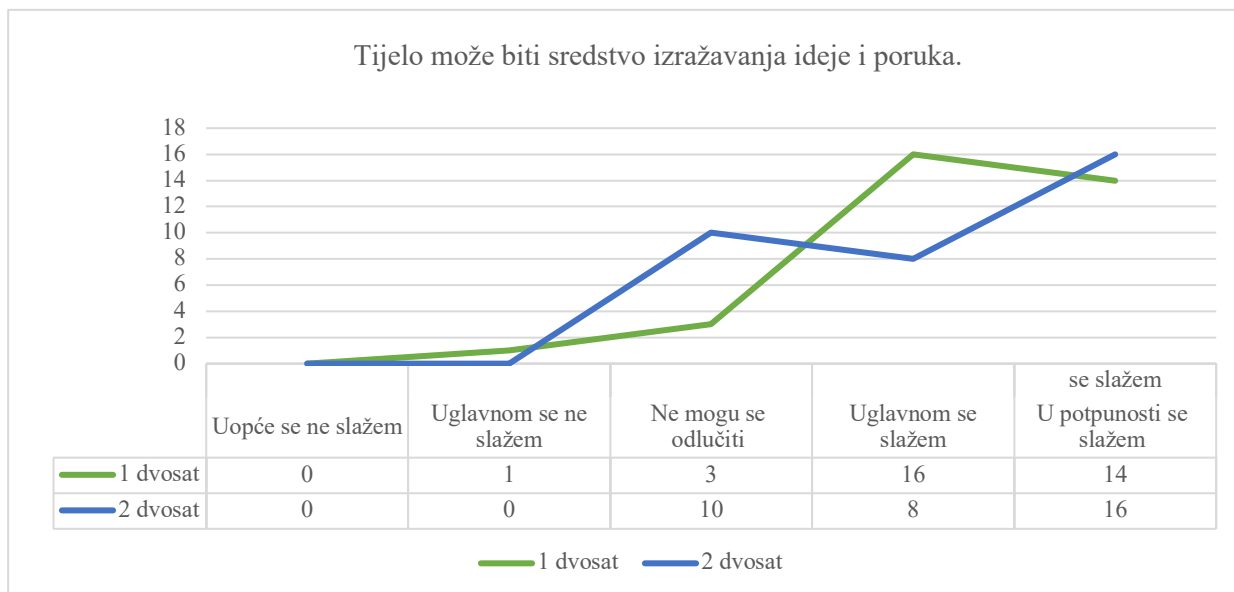

II.6.1.1 Usporedba rezultata upitnika 1 i 2

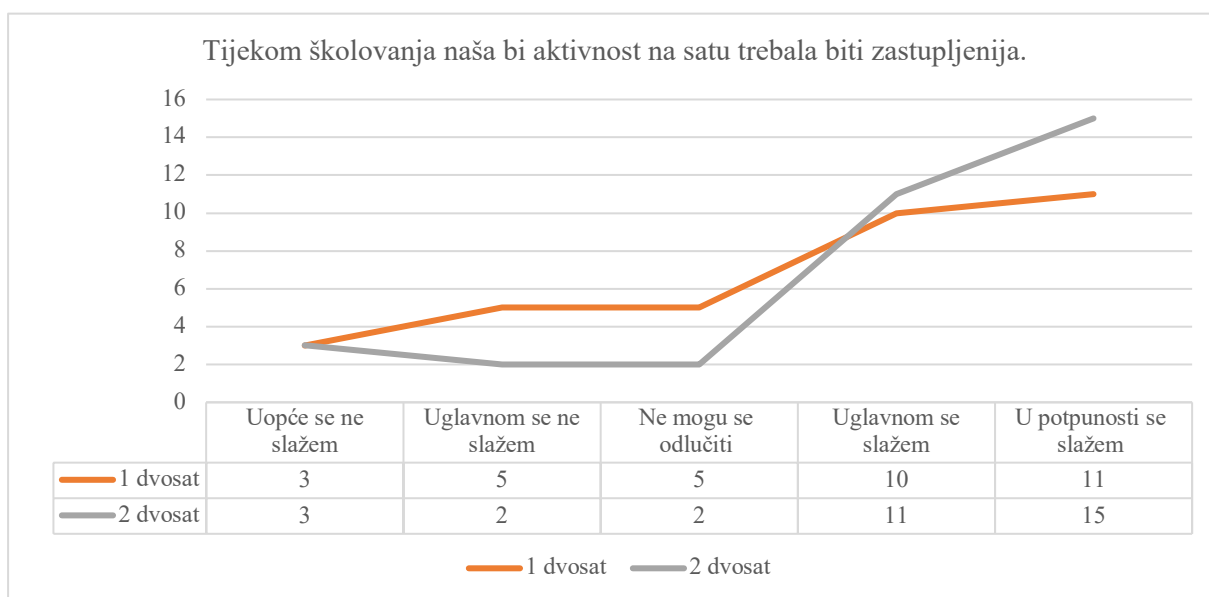
Graf 1. Usporedba rezultata upitnika 1 i 2

Dobiveni odgovori na postavljenu tvrdnju *Tijekom školovanja susreo/la sam se s performativnim načinom izražavanja* potvrdili su kako je mali broj učenika upoznat s terminom performativnog načina izražavanja. U analizi rezultata grafa (graf 1) provedenog na kraju prvog nastavnog dvosata možemo vidjeti kako su mišljenja podijeljena. 50 % učenika uglavnom se i u potpunosti slaže s tvrdnjom, 39 % učenika uglavnom se i uopće ne slaže dok se 12 % učenika ne može odlučiti. Na kraju drugog nastavnog dvosata 56 % učenika uglavnom se i u potpunosti slaže s tvrdnjom, što je 6 % više od prošlog sata. Zaključak je kako je učenicima nakon samo dva nastavna sata u kojima je stavljen naglasak na performativno komuniciranje, taj pojam postao bliskiji.

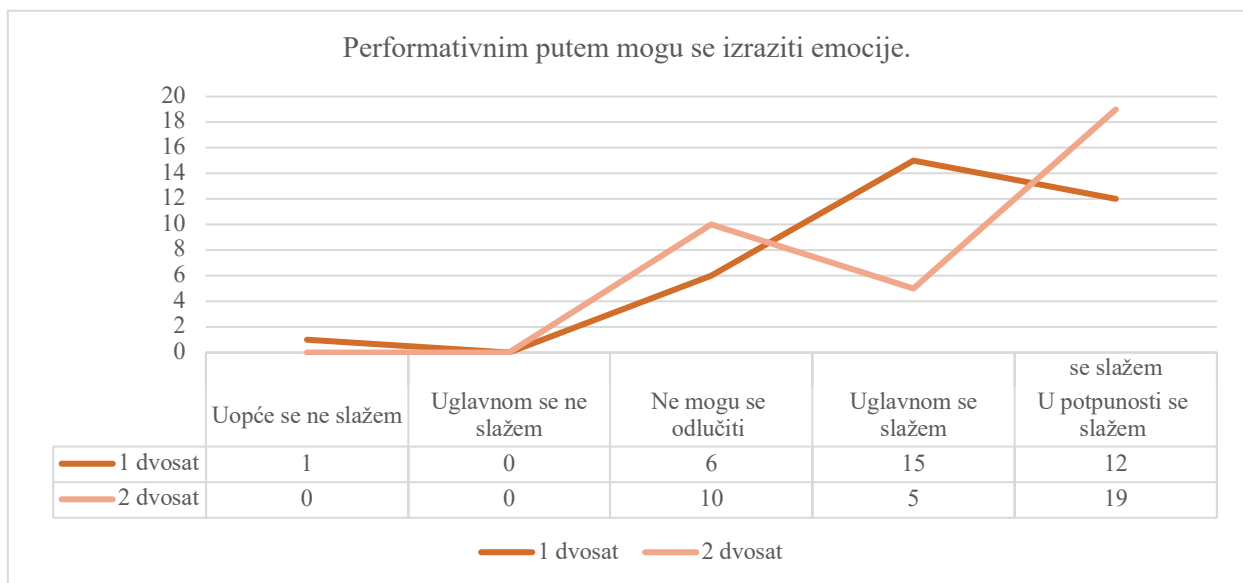
Graf 2. Usporedba rezultata upitnika 1 i 2

Nakon prvog nastavnog dvosata (graf 2) učenici se u postotku od 88 % uglavnom i u potpunosti slažu s tezom kako *Tijelo može biti sredstvo izražavanja ideje i poruka*, što nam ukazuje na njihovu spremnost na izražavanje putem tjelesnosti te otvara vrata boljem razumijevanju konceptualne umjetnosti i umjetničkog performansa. 3 % učenika uglavnom se ne slaže s tom tvrdnjom, što se mijenja u rezultatima nakon drugog nastavnog dvosata. Novi rezultati pokazuju kako nema učenika koji se s time uglavnom ili uopće ne slaže, što je velik pomak u načinu razmišljanja.

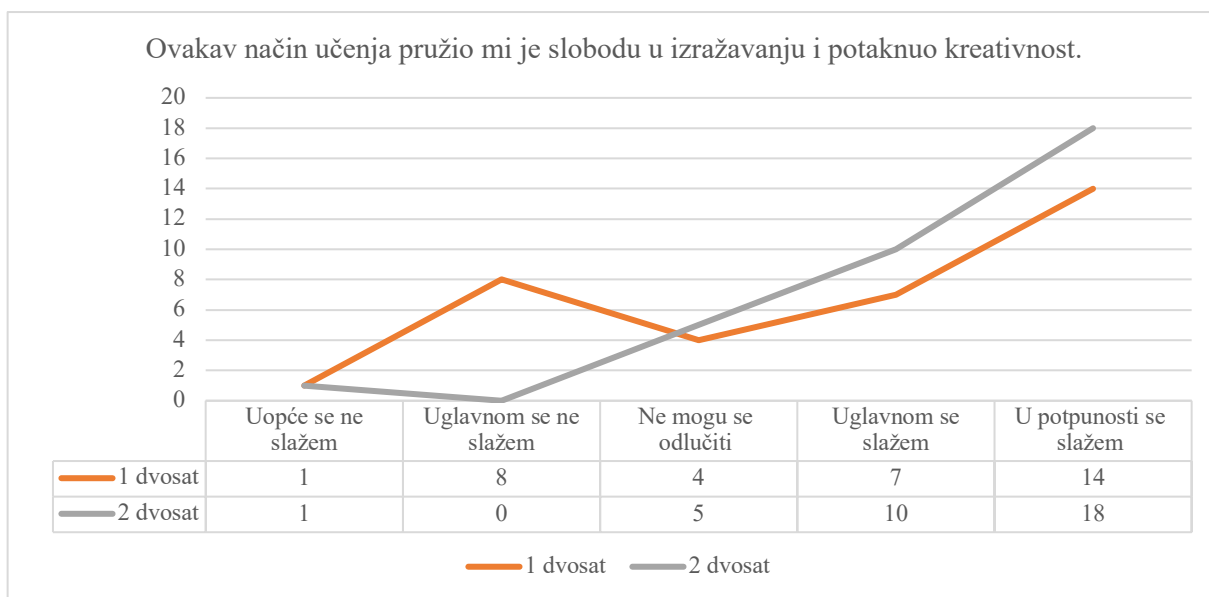
Graf 3. Usporedba rezultata upitnika 1 i 2

Analizirajući rezultate upitnika (graf 3) s prvog nastavnog dvosata vidljivo je kako se s tvrdnjom *Tijekom školovanja bi naša aktivnost na satu trebala biti zastupljenija* učenici u 61 % uglavnom ili u potpunosti slažu. Ovo mišljenje potvrđuje da i učenici sami primjećuju koliko je njihova aktivnost na nastavnom satu važna. 24 % učenika uglavnom se ili uopće ne slaže s tom tvrdnjom. Rezultati upitnika s drugog nastavnog dvosata pojačavaju mišljenje o zastupljenosti kretanja u postotku od 79 %, dok 15 % zauzimaju oni koji se uglavnom ili uopće ne slažu s tvrdnjom. Uspoređujući rezultate, vidljivo je kako je došlo do promijene u njihovim razmišljanjima, shodno tome, ako učitelj podržava takav stav ohrabriranjem, moguće je utjecati na samoinicijativnu aktivaciju učenika u nastavnom procesu.

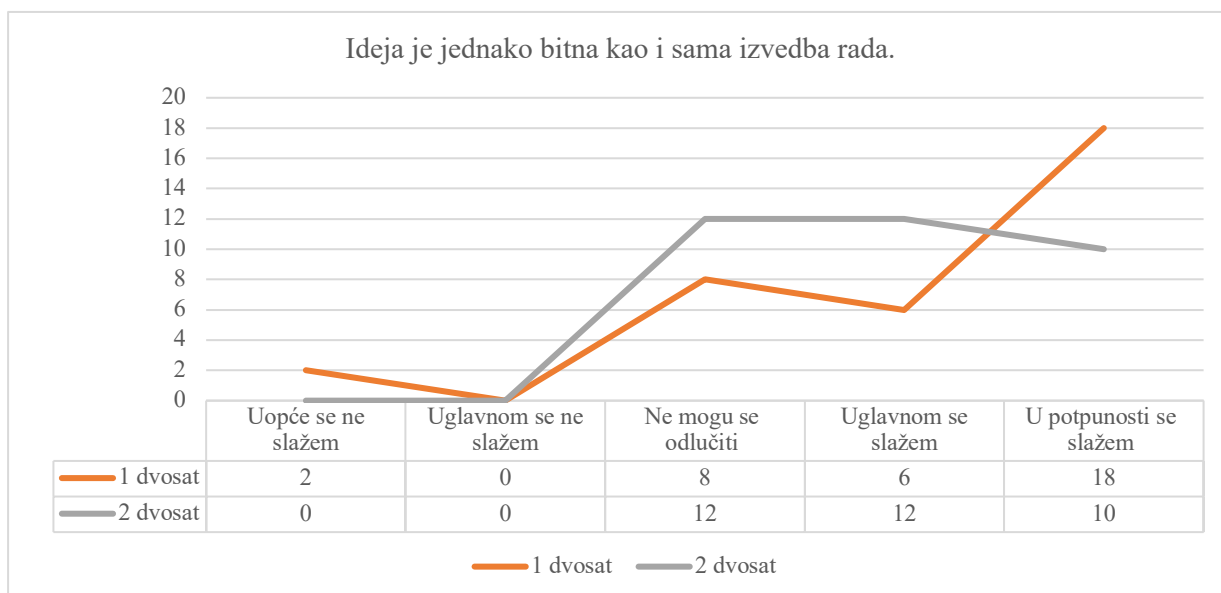
Graf 4. Usporedba rezultata upitnika 1 i 2

Na postavljenu tvrdnju (graf 4) *Performativnim putem mogu se izraziti emocije* s prvog nastavnog dvosata možemo zaključiti kako se 79 % učenika uglavnom ili u potpunosti slaže, 3 % učenika uopće se ne slaže dok se 18 % učenika ne može odlučiti za odgovor. Rezultati drugog nastavnog dvosata pokazuju kako nema učenika koja misli da se to uglavnom ili uopće ne može, što je veliki pomak u mišljenju u tako kratkom vremenu.

Graf 5. Usporedba rezultata upitnika 1 i 2

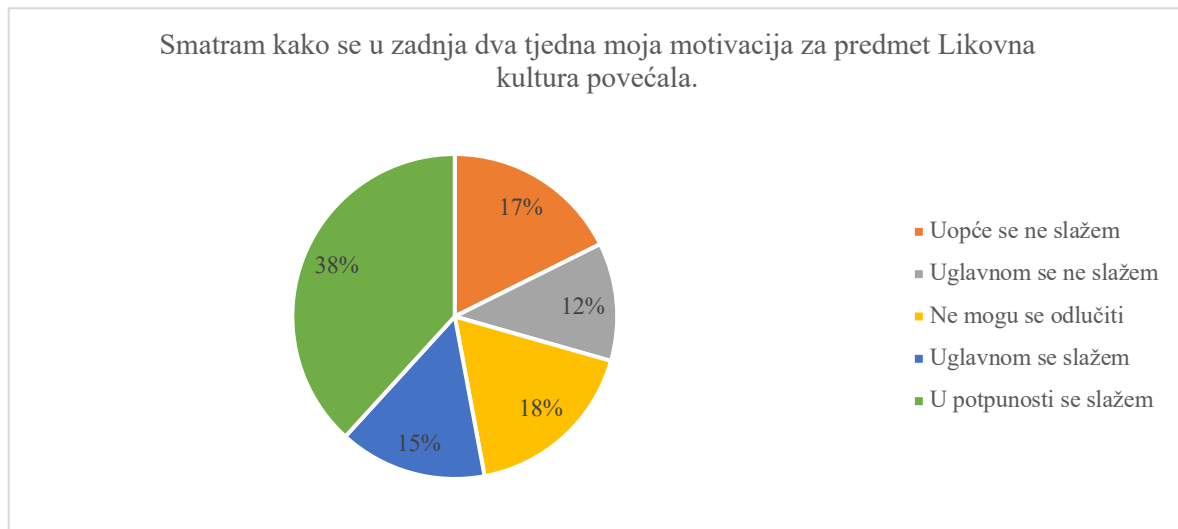
Rezultatima upitnika prvog nastavnog dvosata (graf 5) vidljivo je kako učenici u 62 % smatraju kako im je *ovakav način učenja* uglavnom ili u potpunosti *pružio slobodu u izražavanju i potaknuo kreativnost*. Takav stav daje „zeleno svjetlo“ novim pristupima i metodama u odgojno-obrazovnom procesu. Učenje putem igre na temelju vlastitog iskustva samo je jedna od mogućih metoda ako se želi postići autentičan izričaj u nastavi predmeta Likovna kultura.

Graf 6. Usporedba rezultata upitnika 1 i 2

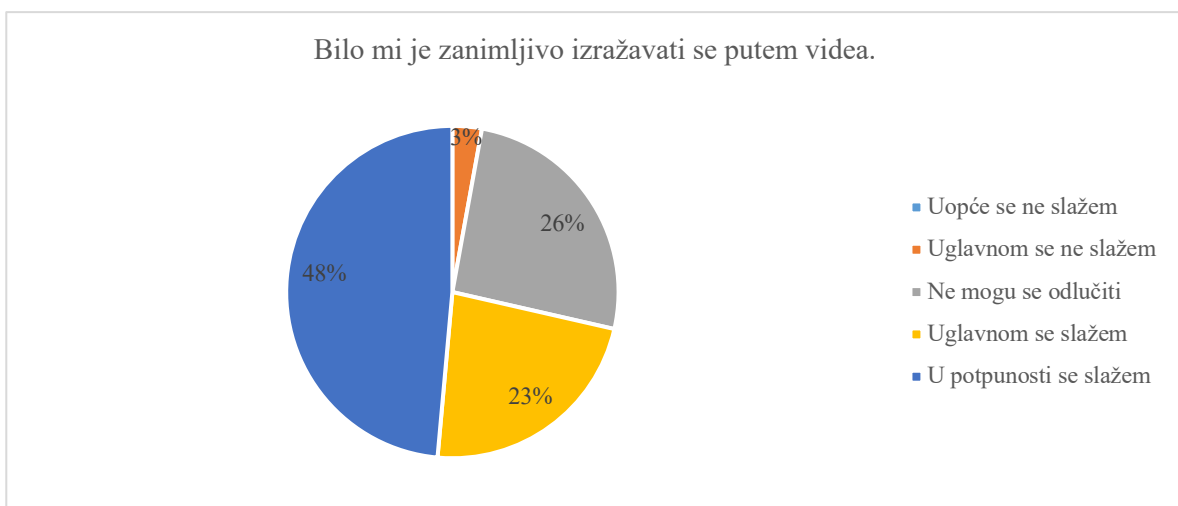
Na postavljenu tvrdnju (graf 6) *Ideja je jednako bitna kao i sama izvedba rada* rezultati nakon prvog nastavnog dvosata pokazuju kako se 71 % učenika uglavnom ili u potpunosti slaže s tvrdnjom. Takav rezultat pokazuje svjesnost učenika kako na nastavnom satu predmeta Likovna kultura nije bitna samo likovna/vizualna izvedba zadatka, već i osmišljeni koncept. 6 % učenika uopće se ne slaže s takvim načinom razmišljanja dok u rezultatima drugog upitnika takvo mišljenje ne zastupa više ni jedan učenik.

II.6.1.2 Rezultati upitnika 2

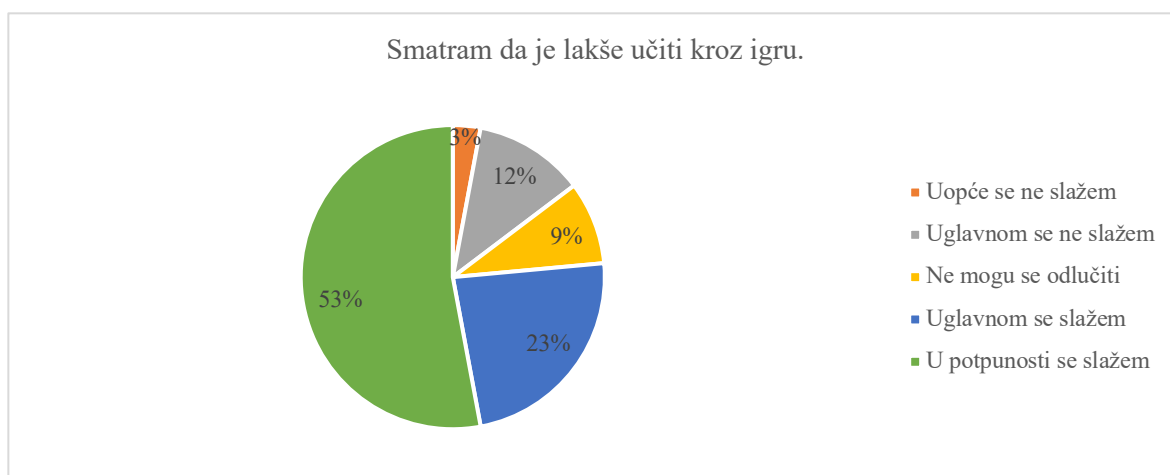
Graf 7. Rezultat upitnika provedenog na kraju drugog nastavnog dvosata

Iz ovog rezultata (graf 7) vidljivo je kako se 53 % učenika uglavnom ili u potpunosti slaže s tvrdnjom o povećanju njihove motivacije za vrijeme provođenja istraživanja. Iz toga se može zaključiti kako im suvremeniji način održavanja nastave odgovara i motivira ih.

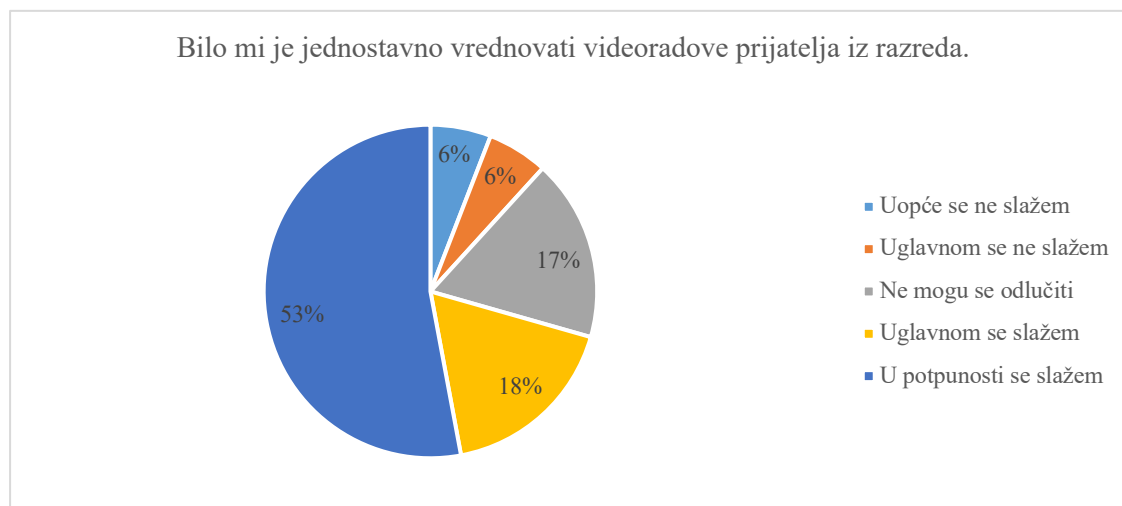
Graf 8. Rezultat upitnika provedenog na kraju drugog nastavnog dvosata

Rezultatom (graf 8) od 71 % u kojem se učenici uglavnom ili u potpunosti slažu s navedenom tvrdnjom o uporabi videa, potvrđuje se teza kako im je takav način izražavanja blizak. Iz toga ga razloga treba upotrebljavati u nastavi predmeta Likovna kultura kao medij za izražavanje i samim time korak po korak produbljivati znanje digitalne pismenosti.

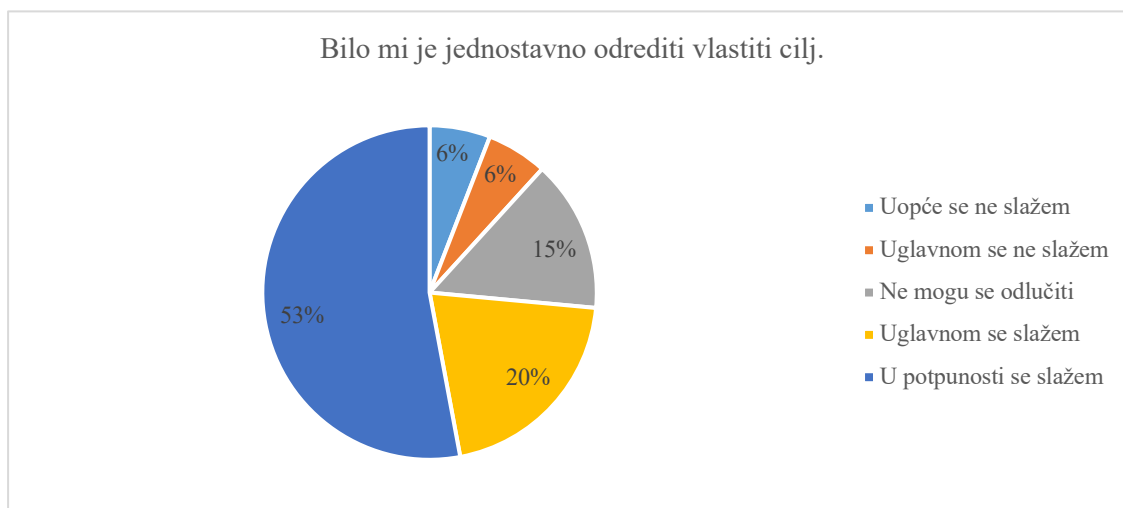
Graf 9. Rezultat upitnika provedenog na kraju drugog nastavnog dvosata

Učenici u 76 % uglavnom se ili u potpunosti slažu kako je lakše učiti kroz igru (graf 9). Igra i učenje na temelju vlastitog iskustva glavne su odrednice pri osmišljavanju metoda korištenih u ovom istraživanju. Učenje kroz igru potječe od davnina, a ovim rezultatom još jednom je potvrđen afinitet samih učenika prema takvom načinu usvajanja nastavnog sadržaja.

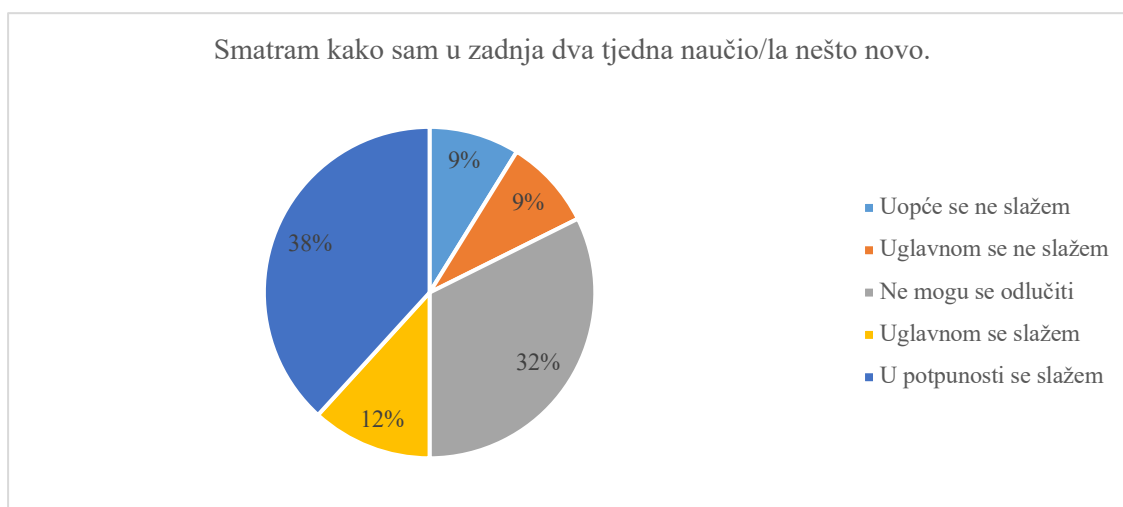
Graf 10. Rezultat upitnika provedenog na kraju drugog nastavnog dvosata

U 71 % učenici se uglavnom ili u potpunosti slažu s tim kako im je bilo jednostavno vrednovati prijatelje (graf 10). Vršnjačko vrednovanje pokazalo se kao metoda kojom učenici imaju mogućnost slobodno promišljati, komentirati i vrednovati tuđa ostvarenja. Iz tog razloga može se koristiti u nastavnom procesu.

Graf 11. Rezultat upitnika provedenog na kraju drugog nastavnog dvosata

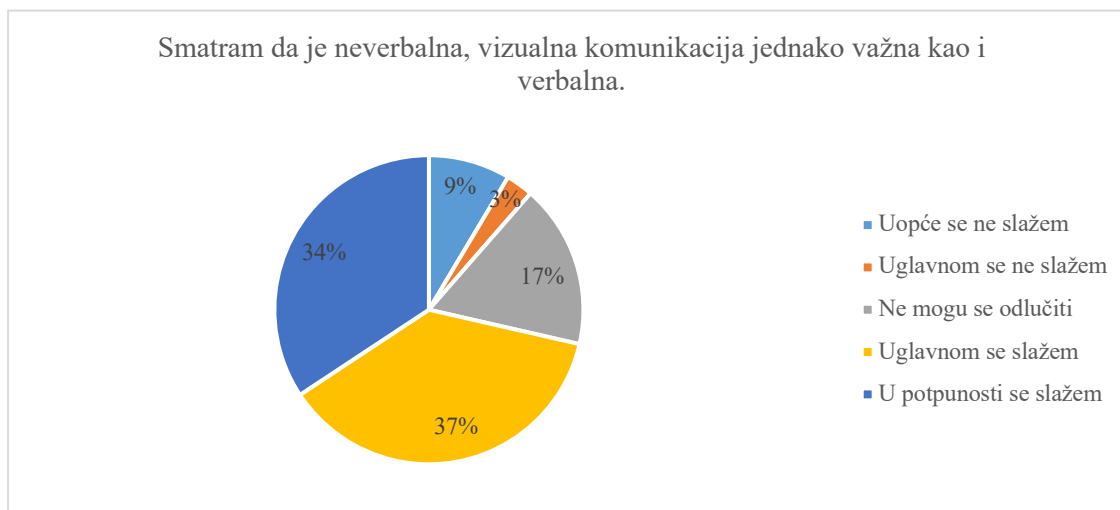
Učenici u velikom mjeri od 73 % uglavnom se ili u potpunosti slažu s tvrdnjom o jednostavnosti određivanja vlastitih ciljeva (graf 11). 12 % učenika uglavnom se ili uopće ne slaže što ostavlja prostor za intenzivniji rad usmjeren na područje osobnog razvitka učenika kao individue; njihovih težnji, potreba, mogućnosti, afiniteta.

Graf 12. Rezultat upitnika provedenog na kraju drugog nastavnog dvosata

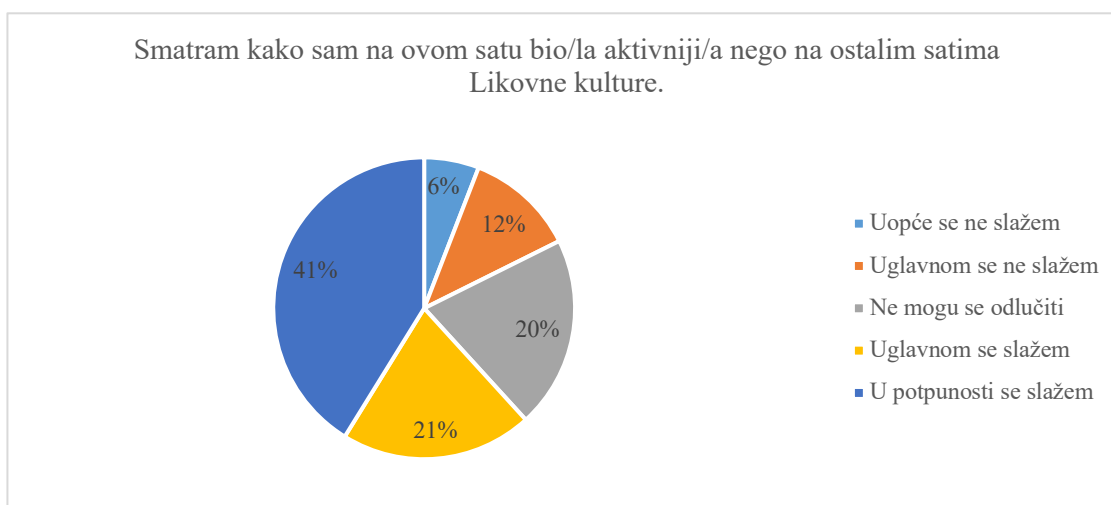
Rezultati pokazuju kako se 50 % učenika uglavnom ili u potpunosti slaže s tvrdnjom kako je u zadnjih dva tjedna naučilo nešto novo. Taj rezultat (graf 12) potvrđuje kako učenici prepoznaju da se i suvremenijim metodama može efikasno učiti, ne stavljajući naglasak isključivo na pamćenje činjenica pomoću tradicionalnih metoda.

Graf 13. Rezultat upitnika provedenog na kraju drugog nastavnog dvosata

Istraživanjem (graf 13) učenici su se dodatno upoznali s terminom neverbalne komunikacije. Iz rezultata vidljivo je kako se 71 % učenika uglavnom ili u potpunosti slaže s tvrdnjom o važnosti neverbalne komunikacije u svakodnevnom životu.

Graf 14. Rezultat upitnika provedenog na kraju drugog nastavnog dvosata

U 62 % učenici uglavnom ili u potpunosti smatraju kako je njihova aktivnost u provedenom istraživanju bila jačeg intenziteta (graf 14) nego na prethodnim nastavnim satima predmeta Likovna kultura.

III. Rasprava

U ovome istraživanju su se kod učenika nastojali potaknuti novi načini promišljanja o umjetnosti, o konceptu nastavnog sata predmeta Likovna kultura te ih se nastojalo upoznati s drugačijim načinima izražavanja. Analizirajući rezultate istraživanja, vidljivo je da je slobodno izražavanje i poticanje kreativnosti pozitivno utjecalo na motivaciju učenika. Tijekom četiriju nastavnih sati nastojala se u učenicima potaknuti svijest o percepciji tijela pomoću kreativnog procesa. Diplomskim istraživanjem odgovorilo se na pitanja: Kako povezati performativni način izražavanja i emocije? Kako izraziti neverbalnu komunikaciju kroz prizmu novih medija – videozapisa te kako vizualnim izražavanjem pomoću vlastitog tijela izraziti određene poruke?

Nastava je osmišljena u skladu s potrebama učenika te se na pitanje o povezivanju performativnog načina izražavanja i emocija odgovorilo tako da je učenicima pružena mogućnost slobodnog izražavanja upotrebljavajući emociju kao polazišnu točku za *oluju mozga*, što je rezultiralo poistovjećivanjem i povezivanjem te emocije s proživljenim stvarnim događajem iz života. Rezultatima upitnika prvog nastavnog dvosata (graf 5) vidljivo je kako učenici u 62 % smatraju kako im je *ovakav način učenja* uglavnom ili u potpunosti *pružio slobodu u izražavanju i potaknuo kreativnost*. Takav stav daje „zeleno svjetlo“ novim pristupima i metodama u odgojno-obrazovnom procesu. Učenici su svojim odgovorima na upitnik i vizualnim ostvarenjima potvrdili kako su spremni usvajati nastavni sadržaj pomoću vlastite tjelesnosti kroz igru.

Na prvo pitanje Kako povezati performativni način izražavanje i emocije?, učenici su iznijeli sljedeće stavove. Analizirajući dobivene podatke (graf 4) *Performativnim putem mogu se izraziti emocije* s prvog nastavnog dvosata možemo zaključiti kako se 79 % učenika uglavnom ili u potpunosti slaže. U učeničkim videoradovima tijelo učenika bio je glavni nositelj poruke. Sami su određivali način na koji su se kretali koristeći dijelove tijela, lice, gestikulaciju, mimiku i dr. u svrhu objašnjavanja unaprijed napisane radnje. Nakon prvog nastavnog dvosata (graf 2) učenici se u postotku od 88 % uglavnom i u potpunosti slažu s tezom kako *Tijelo može biti sredstvo izražavanja ideje i poruka*, što nam ukazuje na njihovu spremnost na izražavanje putem tjelesnosti te otvara vrata boljem razumijevanju konceptualne umjetnosti i umjetničkog performansa.

Kako vizualnim izražavanjem pomoću vlastitog tijela izraziti određene poruke? Urođeno nam je da naše misli budu popraćene tjelesnim radnjama – provedeno istraživanje pridonijelo je osvješćivanju tog procesa. Učenici su na nastavnim satima upoznati s umjetničkim ostvarenjima koja se temelje na performativnom načinu izražavanja, u čijim su se inačicama i sami okušali potaknuti unaprijed osmišljenim igrama pantomime, osmišljavanjem priče na temelju izvučene emocije i ulaskom u osmišljene uloge i njihovo glumljenje. Istraživanjem je potvrđeno kako učenici u velikom postotku smatraju da tijelo može biti sredstvo izražavanja ideje i prenositelj poruka. Potvrđeno je kako učenici smatraju da se performativnim putem mogu izraziti emocije te da je ideja jednako bitna kao i sama izvedba rada, a njihova aktivnost na satu tijekom školovanja trebala bi biti zastupljenija.

Na postavljeno pitanje Kako izraziti neverbalnu komunikaciju kroz prizmu novih medija – videozapisa?, učenici potvrđuju rezultatom (graf 8) od 71 % u kojem se uglavnom ili u potpunosti slažu s navedenom tvrdnjom o uporabi videa te da im je takav način izražavanja blizak. Učenici su pokazali samostalnost pri izvršavanju zadatka te veliku zainteresiranost za izražavanje vlastitih ideja pomoću suvremenih medija. Zanimljivo je kako su brzo reagirali na postavljeni zadatak s obzirom na to da se nikad nisu bavili medijem videa, što se može shvatiti kao propust u prethodnoj nastavi predmeta Likovna kultura. Učenicima se igrama performativnog izražavanja, aktivnim sudjelovanjem s mogućnošću vlastitih odabira i slobodom u pogledu tema likovnih zadataka, dala mogućnost da izraze ono što ih opterećuje. Njihove reakcije na zadanu temu bile su vrlo osvježavajuće. Nakon što su uživali u izvedbi zadatka, na kraju sata jedan je učenik rekao da mu je ovo bio najzanimljiviji nastavni sat predmeta Likovna kultura do sada, a nekoliko je učenika pitalo: „Zar danas nećemo ništa crtati, to je to?“

Očekivana pretpostavka da će učenicima ovakav način nastave biti zanimljiviji od uobičajenog te da će njihovo izražavanje biti kreativnije i autentičnije, donekle je potvrđena. Što se tiče same kreativnosti, teško je prosuđivati jesu li učenici bili više ili manje kreativni zbog nedovoljnog poznavanja učenika i njihovih dosadašnjih likovnih ostvarenja, no do izražaja je došao njihov interes za novi medij. Isto tako, nastali videoradovi nisu bili najbolje kvalitete što se tiče odabira kadrova, svjetline i kompozicije. Učenici su veliku pažnju posvetili temi samog videa, a manje mediju u kojem su trebali odabranu temu izraziti. Budući da je ovo bilo prvi put da su snimali video, početničke tehničke nespretnosti bile su prihvatljive i očekivane. Pretpostavlja se da će

kod snimanja sljedećeg videa, na temelju stečenog iskustva samoinicijativno voditi računa o osnovnim zakonitostima: kompozicija, kadriranje, svjetlo, sjena, kontrast, vrijeme i pokret. Postignute rezultate treba gledati kao njihovu trenutnu preokupaciju problemima koje osjećaju. Učenici smatraju kako je učenje vlastitim iskustvom korisno za njihovu budućnost te navode kako im je ovakav način učenja pružio slobodu u izražavanju i potaknuo njihovu kreativnost.

Abdul Kalam navodi kako je kreativnost ključ uspjeha u budućnosti, a osnovnoškolsko obrazovanje vrijeme je i mjesto gdje učitelji mogu utjecati na učenika i njegovu percepciju o važnosti kreativnosti. Shodno tome, nastava predmeta Likovna kultura nije samo mjesto za „crtanje i slikanje“, već i širenje percepcije o onome čime smo okruženi te je uloga učitelja motivirati i potaknuti kod učenika promišljanje o svijetu kroz prizmu vizualnog i konceptualnog. Davanje slobode u odgojno-obrazovnom procesu omogućuje kreativniji pristup rješavanju svakodnevnih problema. U 62 % učenici uglavnom ili u potpunosti smatraju kako je njihova aktivnost u provedenom istraživanju bila jačeg intenziteta (graf 14) nego na prethodnim nastavnim satima predmeta Likovna kultura što je dobar pokazatelj kako se odabirom odgovarajućih metoda može utjecati na aktivnost učenika. Pokazalo se kako su učenici iznimno zainteresirani za nastavu ako im se tema koju obrađuju približi ili ako se temelji na njihovim željama i potrebama. Isto tako, dokazano je kako učenici vrlo brzo mogu primijeniti nove nastavne sadržaje ako im se oni jasno i strukturirano objasne.

Provedeno istraživanje u trajanju od četiriju nastavnih sati ne može promijeniti puno, ali se može na njega gledati kao dobar početak za uključivanje učenika u samostalniji rad, aktivnije sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu i mogućnost digitalnog opismenjavanja. Rezultati istraživanja potvrđuju kako je došlo do promjene u razmišljanjima učenika u vrlo kratkom vremenskom periodu. Postignuti rezultati govore o tome kako učenici imaju predispozicije mijenjati se, raditi na sebi i učiti nove pojmove kroz igru i time savladavati nastavne sadržaje vlastitim iskustvom tijekom kreativnog procesa. Ovim pristupom nastavi učenici su dobili uvid u sveukupnost različitih mogućnosti: kako se sve mogu održati nastavni sati da budu zanimljivi, interaktivni, povezani s osobnim iskustvom, a da uz to pruže i znanje te zainteresiraju učenike za promatranje i razumijevanje sličnih pristupa u suvremenoj umjetnosti.

Tijekom četiriju nastavnih sati fokus je bio stavljen na nešto drugačije od onog na što su navikli na nastavi predmeta Likovna kultura. Neovisno o tome, uvijek postoje teme i načini za produblјivanje usvojene građe. Jasno je kako se ovim istraživanjem tek zagreblo u površinu aktivacije odgojnog aspekta nastave te da je moguće puno dublje ući u tu problematiku tijekom većeg broja nastavnih sati. U ovom radu nedostaje dio o dubinskim, pozadinskim emocijama koje su se mogle provući u temi videa. Putem razgovora ili igre asocijacija o tome kako se osjećala koja osoba odglumljena u videu. Važno je da su se učenici tijekom nastavnih sati ohrabivali na neometano kretanje i slobodu te izražavanje vlastitih stavova i emocija.

IV. Zaključak

Diplomsko istraživanje potvrdilo je kako se odabirom prikladnih metoda u učenicima može potaknuti motivacija za nastavu Likovne kulture. Analiza podataka kvalitativnog istraživanja dala je odgovore na pitanja povezivanja performativnog načina izražavanja i emocija, izražavanja putem neverbalne komunikacije kroz prizmu novih medija – videozapisa te upotrebi vlastitog tijela u svrhu slanja određenih poruka.

Ranije iznesene teorijske činjenice zagovaraju aktivaciju cjelokupne osobnosti učenika, njihovu kognitivnu, psihomotoričku i afektivnu domenu u svrhu kvalitetnijeg obrazovanja. Osobni rast ne temelji se samo na usvajanju činjenica, već na slobodnom izražavanju misli i emocija neverbalnim putem, što ovo istraživanje zagovara, a rezultati potvrđuju. Potvrđeno je kako je performativan način izražavanja u učenicima potaknuo kreativnost i ohrabrio ih da se slobodno i kreativno vizualno i konceptualno izraze. Istraživanjem je potvrđeno koliko naglasak na moralnim vrijednostima i razvitak onog odgojnog u odgojno-obrazovnom sustavu rezultira kvalitetnijim nastavnim satom.

Učenici teže učenju vlastitim iskustvom jer ga smatraju relevantnim za vlastitu budućnost, stoga se smatra kako treba uzeti tu komponentu u obzir pri planiranju nastavnih sati predmeta Likovna kultura. Nastavni sadržaj potrebno je prilagoditi dobi učenika, njihovim interesima i afinitetima te im sadržaj prenijeti interakcijom s naglaskom na neizostavni odgojni aspekt. Veća nastavna satnica omogućila bi kontinuirani i djelotvorniji napredak svakog učenika. Cilj je edukacije naučiti mlade o važnosti cjeloživotnog učenja kako bi i sami, nakon što završe obavezno obrazovanje, željeli nastaviti raditi na sebi, prihvaćati izazove, samostalno i neovisno živjeti. Shodno tome, svaki učitelj ima odgovornost modelirati mlade kompetentne ljude koji će, kada izađu iz učionica, moći slobodno izražavati i artikulirati svoje emocije, svjesni njihove važnosti za osobni razvoj te ih neće odbacivati kao manje važan segment vlastitog obrazovanja. Od emocija sve potječe. Motivacija, učenje, pamćenje i dr. i stoga je njihov utjecaj od presudne važnosti u odgojno-obrazovnom sustavu.

Biti autentičan važna je odlika ljudske osobnosti i od velike nam je pomoći u životu odlučimo li biti iskreni, uspješni i zadovoljni sami sa sobom. U vremenu u kojem živimo susrećemo se sa širokim rasponima poslova. Kako bismo u moru mogućnosti odlučili što je za nas kao jedinke

najpogodnije, važno je znati prepoznati naše interese i potrebe te moći odrediti ciljeve. Utvrđivanje osobnih ciljeva plodno je tlo za nastavak istraživanja.

Teme koje se može dodatno istraživati jesu: zastupljenost novomedijskih praksa u nastavi Likovne kulture, digitalna pismenost kao dio izražavanja, važnost medijske pismenosti, odnosno svijest o vizualnim podražajima iz svakodnevice i njezin utjecaj na svakodnevni život, budućnost vlastitog razvitka, osobno usmjerenje učenika s obzirom na njihove interese i težnje, važnost odgojnog aspekta u školskim učionicama i izvan njih.

V. Literatura

- Bratanić, Marija. 1990. *Mikropedagogija*. Školska knjiga. Zagreb.
- Bratanić, Marija. 2002. *Paradoks odgoja – studije i eseji*. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb.
- Chabot, Daniel; Chabot, Michel. 2009. *Emocionalna pedagogija*. Educa.
- Cratty, Bryant J. 1967. *Movement Behavior and Motor Learning*. Lea & Febiger.
- Gardner, Howard. 2004. *Disciplinarni um*. Educa 74.
- Jensen, Eric. 2005. *Poučavanje s mozgom na umu*. Educa 73.
- Jensen, Eric. 1998. *Super – nastava*. Educa 60.
- Kane, J.E. 1984. *Psihologija i sport*. Nolit.
- Knapp, Mark L.; Hall, Judith A. 2010. *Neverbalna komunikacija u ljudskoj interakciji*. Naklada Slap.
- Mattes, W. 2007. *Nastavne metode, 75 kompaktnih pregleda za nastavnike i učenike*. Naklada Ljevak. Zagreb.
- Matijević, Milan; Bilić, Vesna; Opić, Siniša. 2016. *Pedagogija za učitelje i nastavnike*. Školska knjiga. Zagreb
- Neill, Sean. 1994. *Neverbalna komunikacija u razredu*. Educa 10. Zagreb.
- Nastavni plan i program za osnovnu školu. 2006. MZOS.
- Pennington, Donald C. 1997. *Osnove socijalne psihologije*. Naklada Slap.
- Vuksinović, Ante. 1979. *Fenomen odgoja*. Dioz. Zagreb.

V.1 Internetske poveznice

Bognar, Ladislav; Dubovicki, Snježana. 2012. Emocije u nastavi. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje* 14 (1). https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=118380

Evolucija digitalne kompetitivnosti: digitalna pismenost u EU. <http://spi.efst.hr/evolucija-digitalne-kompetitivnosti-digitalna-pismenost-u-eu/>, (pristupljeno 11. ožujka 2020.).

Kovačević, Dubravka; Ozorlić Dominić, i Renata. 2011. *Akcijsko istraživanje i profesionalni razvoj učitelja i nastavnika*. Agencija za odgoj i obrazovanje. Zagreb.

Sir Ken Robinson. RSA Animate, Changing education paradigms.

https://www.ted.com/talks/ken_robinson_changing_education_paradigms, (pristupljeno 7. kolovoza 2019.).

Sir Ken Robinson, Do school kill creativity?

https://www.ted.com/talks/ken_robinson_says_schools_kill_creativity#t-471350, (pristupljeno 7. kolovoza 2019.).

Šikić, Tomislav. *Medijska pismenost, pismenost 21. stoljeća*.

https://zbornica.com/index.php?option=com_zoo&task=item&item_id=250&Itemid=108 (pristupljeno 11. ožujka 2020.).

Teaching Methods for Inspiring the Students of the Future | Joe Ruhl | TEDxLafayette.

<https://www.youtube.com/watch?v=UCFg9bcW7Bk> (pristupljeno 7. kolovoza 2019.).

Zrilić, Smiljana. 2010. Kvaliteta komunikacije i socijalni odnosi u razredu. Pedagogijska istraživanja, 7 (2). Sveučilište u Zadru. Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja.

https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=174490 (pristupljeno 10. ožujka 2020.).

VI. Prilozi

VI.1 Pisane pripreme

VI.1.1 Prvi nastavni dvosat

Ime i prezime studenta: Valerija Djanješić

Škola: OŠ Augusta Šenoae

Razredni odjel: 8. razred

Školska godina: 2018./2019.

Dan izvedbe: 23. 5. 2019.

Priprema za nastavni sat:

Naziv NT/J: Ploha – ritam

Iz nastavne cjeline/teme: Dvodimenzionalno oblikovanje

Tip sata: obrada novog nastavnog sadržaja

I. CILJ I ISHODI UČENJA U NASTAVNOJ JEDINICI (znanja, vještine i stavovi)

Odgojno-obrazovni cilj nastavnog sata: Cilj je ovog nastavnog sata upoznati učenike s performativnim načinom izražavanja osobnih emocija tako da upotrebom vlastitog tijela i neverbalnom komunikacijom mogu izraziti određene poruke što će biti zabilježeno u mediju videa. Cilj je aktivirati cjelokupnu osobnost učenika, odnosno potaknuti ih na aktivno sudjelovanje, suradnju, promišljanje o temi, formiranje stavova i kritičko mišljenje s konačnim ciljem izražavanja emocija performativnim putem - pokretom, gestom, ekspresijom u svrhu promišljanja o moralnim vrijednostima današnjice.

ISHODI UČENJA (postignuća učenika/kopetencije/znanje, vještine, vrijednosti i stavovi)

Učenik će biti sposoban:

- objasniti** važnost moralnih vrijednosti koje pridonose kvalitetnijem oblikovanju čovjekove ličnosti
- izraziti** osobne stavove neverbalnom komunikacijom - pokretom, gestom, ekspresijom u svrhu slanja određene poruke
- primijeniti** novostečeno znanje u stvaranju videouratka sa svim njegovim komponentama (digitalna slika, svjetlost, kompozicija u filmu, kadriranje, svjetlo, sjena i kontrast u filmu, vrijeme i pokret u filmu)

II. DIDAKTIČKO-METODIČKI PODACI O NASTAVNOJ JEDINICI

Etape nastavnog sata:	1.Šire istraživanje -20 min. 2. Fokusirano istraživanje -7 min. 3. Ponavljanje -1 min. 4. Realizacija ideje, npr. praktični rad učenika/individualno i poticaj/učitelj - 52 min. 5. Analiza i vrednovanje ostvarenih likovnih radova -10 min.
Likovno područje:	Dvodimenzionalno oblikovanje
Nastavna tema:	Ploha - ritam
Ključni pojmovi:	video, film, digitalna slika, svjetlost, kompozicija u filmu, kadriranje, svjetlo, sjena i kontrast u filmu, vrijeme i pokret u filmu
Likovni elementi:	ploha
Elementi gradnje likovne sintakse:	ritam
Likovni motiv:	vlastito tijelo - video
Likovni problem:	kompozicija svjetlosti, kadrova, kontrasta i pokreta u videu
Likovno tehnička sredstva:	papir, olovka/penkala, mobilni uređaji
Likovno-umjetnička djela vezana uz nastavnu jedinicu:	Performans Marine Abramović i Ulaya
Oblici rada:	sociološki oblik rada: individualni, rad u grupi, rad u paru, rad u skupini, grupni rad psihološki oblik rada: po zamišljanju, po izmišljanju
Metode rada:	- verbalne, vizualne i metode praktičnog rada - razgovor, demonstracija, analitičko promatranje, usmeno izlaganje, praktični radovi - metodička vježba zamišljanja, vježba pantomime
Mediji (<i>nastavna sredstva i pomagala</i>):	ploča, kreda, projektor, računalo, <i>PowerPoint</i> prezentacija, prijenosno računalo, mobilni uređaji, kablovi
Korelacija:	Tehnička kultura - Životno okruženje čovjeka i zadaća tehnike Ključni pojmovi: priroda, društvo i tehnika. Obrazovna postignuća: prepoznati prirodne, društvene i tehničke elemente osobnoga okruženja.
Literatura:	a) Za učenike (<i>udžbenici, priručnici i drugi izvori znanja</i>): 1. (udžbenik koji im je odabran)
	b) Za nastavnika (<i>stručno-znanstvena, metodička, pedagoška, psihološka</i>): 1. Nastavni plan i program za osnovnu školu. 2006. MZOS.

III. RAZRADA NASTAVNOG SATA (“SCENARIJ”)

ETAPE NASTAVNOG SATA	UČITELJ	UČENIK	OBLICI RADA	METODE RADA	NASTAVNA SREDSTVA I POMAGALA
<p>1. <u>ŠIRE</u> <u>ISTRAŽIVANJE</u> 20 min.</p> <p>1.1. Priprema za nastavni sat 1.2. Igra zamišljanja</p>	<p>Studentica se predstavlja učenicima: <i>„Zovem se Valerija Djanješić, dolazim s Akademije likovnih umjetnosti i danas ću vam održati sat Likovne kulture. Nadam se da će vam biti zabavno, a sat ćemo započeti jednom igrom.“</i></p> <p>Studentica poziva učenike: <i>„Molim vas da se okupite u središtu učionice i stanete u krug. Zamolila bih vas da se opustite i zaklopite oči. Vaš zadatak je malo razmišljati o budućnosti, to jest, zamisliti kako ćete izgledati za četiri godine, gdje ćete se nalaziti i što će se sve promijeniti u vašim životima u tom razdoblju?“</i></p> <p>Studentica potiče učenike: <i>„Nakon što ste se zamislili, otvorite oči. Sada ćete odglumiti grupni susret na današnji datum 2023. godine. Svatko neka glumi sebe, kako se zamislio. Slobodno komunicirajte sa svojim kolegama i pitajte ih što vas zanima, saznajte kako su se oni zamislili.“</i></p> <p>Studentica usmjerava učenike: <i>„Sada se možete vratiti na svoja mjesta. Kako vam se sviđela ova igra zamišljanja? Jeste li zadovoljni zamišljenim? Jeste li se iznenadili kako su se vaši kolege iz razreda predstavili?“</i></p>	<p>Učenici se pripremaju za nastavni sat.</p> <p>Učenici ustaju sa stolica, izlaze iz klupa te dolaze u sredinu učionice gdje slušaju upute studentice.</p> <p>Učenici zaklapaju svoje oči, promišljaju o tome kako će izgledati, gdje će se nalaziti i što će se u njihovim životima promijeniti za četiri godine.</p> <p>Učenici maštaju i stvaraju sliku o samima sebi.</p> <p>Učenici otvaraju oči i kreću u komunikaciju s kolegama iz razreda.</p> <p>Učenici glume sebe za četiri godine, predstavljaju se svojim kolegama, razgovaraju o tome što se promijenilo, koju školu su upisali, kako im se sviđa, itd.</p> <p>Učenici odlaze na svoja mjesta. Aktivno sudjeluju u analizi vježbe. Učenici izražavaju svoje mišljenje o tome je li im bilo teško zamisliti se kako će izgledati u budućnosti. Objašnjavaju kako su se zamisliti te koliko su zadovoljni zamišljenim.</p>	<p>- individualni rad - rad u skupini</p>	<p>- performativna komunikacija - razgovor - istraživačka igra</p>	

<p>1.3. Povećanje motivacije - tema vrlina kao važnih životnih vrijednosti</p> <p>1.4. Kreativna igra pomoću koje se otkriva problem na široj razini - pantomima</p>	<p>Studentica aktivira učenike pitanjima:</p> <p><i>„Kako ste se ponašali prilikom upoznavanja? Koje vrline ste pri tome istaknuli? Što mislite koje su vrline poželjne kod ljudi?“</i></p> <p>Studentica poziva učenike:</p> <p><i>„Dođite napisati svoje mišljenje na ploču.“</i></p> <p>Tijekom zapisivanja na ploču studentica predstavlja temu:</p> <p><i>„Osim znanja koja ste usvojili tijekom osnovnoškolskog obrazovanja, usvojili ste i neke moralne vrijednosti koje će vam koristiti tijekom cijelog života. Zasiurno ste se susreli s pojmovima mana i vrlina. Vrline su prednosti koje oblikuju naš karakter. Budući da uskoro izlazite iz škole, danas ćemo se baviti osnovnim vrijednostima koje oblikuju osobu.“</i></p> <p>Studentica navodi učenike:</p> <p><i>„Sada bih vas zamolila da se podijelite u parove. Možete ovako kako sjedite.“</i></p> <p>Studentica parovima dijeli papiriće na kojima se nalaze pojmovi.</p> <p>Studentica objašnjava igru pantomime:</p> <p><i>„Vaš je zadatak objasniti dobiveni pojam osobi s kojom ste u paru pantomimom, znači bez riječi, samo pokretom. Kada vaš suigrač pogodi pojam, dođite ga zapisati na ploču te se možete vratiti na mjesto.“</i></p>	<p>Učenici promišljaju o načinu ponašanju prilikom upoznavanja. Učenici se sjećaju poželjnih vrlina kod ljudi.</p> <p>Učenici svoja mišljenja zapisuju na ploču. (Očekivani odgovori su: dobra, poštena, iskrena, kreativna, razumna, ljubazna, odgovorna, simpatična, pravedna, samostalna, praktična, dobronamjerna, itd.)</p> <p>Učenici se dijele u parove po vlastitom izboru.</p> <p>Učenici individualno čitaju pojmove s papirića. (Pojmovi su: pristojnost, umjerenost, pravednost, dobrota, humor, ljubav, strpljivost, ljubaznost, velikodušnost, iskrenost, poslušnost, itd.)</p> <p>Učenici igraju pantomime. Objašnjavaju dobiveni pojam neverbalnom</p>	<ul style="list-style-type: none"> - rad u skupini - individualan rad - rad u paru 	<ul style="list-style-type: none"> - razgovor - performativna komunikacija 	<ul style="list-style-type: none"> - ploča i kreda - listići s pojmovima
--	---	--	---	--	--

	<p>Studentica potiče analizu provedene igre razgovorom: „Kako vam se svidio ovakav način izražavanja? Je li vam bilo zabavno izražavati se pokretom?“</p>	<p>komunikacijom, pokretom, gestom ili ekspresijom. Učenici u parovima pogađaju pojmove u isto vrijeme.</p> <p>Učenici se vraćaju na svoja mjesta. Učenici komentiraju kako im se svidjelo izražavati zadane pojmove (vrline) pokretom.</p>			
<p><u>2. FOKUSIRANO ISTRAŽIVANJE</u> <u>7 min.</u></p> <p>2.1. Analiza likovno-umjetničkog djela</p> <p>2.2. (povezivanje otkrivenog problema s nastavnim sadržajem, pomoću umjetničkog djela i primjera iz svakodnevnog života)</p>	<p>Studentica na PPT-prezentaciji prikazuje performans umjetnice Marine Abramović i Ulaya koji se izražavaju koristeći vlastito tijelo kako bi prenijeli neku poruku.</p> <p>Studentica u suradnji s učenicima komentira prikazani performans: „Na koji način umjetnici koriste svoje tijelo? Što mislite koju poruku žele poručiti? Je li vam zanimljivo gledati ovakvu vrstu umjetničkog izražavanja?“</p> <p>Studentica zadaje učenicima da se rasporede u grupe od po 4 - 5 učenika.</p> <p>Studentica prolazi kroz grupe te im daje da izvuku pojam iz kutijice.</p>	<p>Učenici promatraju prikazani primjer.</p> <p>Učenici razmišljaju o performansu, tj. načinu upotrebe tijela umjetnika u svrhu umjetnosti.</p> <p>Učenici iznose svoje mišljenje o takvoj vrsti izražavanja. Pokušavaju iščitati poruku umjetničkog performansa.</p> <p>Učenici se samostalno raspoređuju u grupe.</p> <p>Učenici izvlače papirić iz kutijice. Čitaju pojam s papirića (ljubomora, zavist, mržnja, lijenost, pohlepa, laganje, krađa, ogovaranje).</p>	<p>- rad u skupini</p> <p>- rad u grupi</p>	<p>- razgovor</p> <p>- rad s ilustrativnim materijalima/vizualnim izvorima</p>	<p>- PowerPoint prezentacija / videomaterijali</p>

<p>2.3. Najava zadatka (povezivanje nastavnog sadržaja s odgojnom tematikom šireg problema iz uvodnog dijela sata)</p>	<p>Studentica im zadaje zadatak koji će biti podijeljen po segmentima kako bi im bilo razumljivije i jednostavnije za izvedbu.</p> <p>Studentica dijeli radne materijale, papire na kojima se nalazi obrazac za pisanje scenarija:</p> <p><i>„Vaš je današnji zadatak u grupi osmisliti priču u kojoj će se mana koju ste izvukli vašim utjecajem promijeniti u pozitivnu stvar, vrlinu. Za početak ćete napisati kratki scenarij/skicu. Prilikom osmišljavanja priče važno je da razmislite o najboljem i najkreativnijem rješenju. Razmislite o tome koji su sve mogući načini za ispravljanje te mane u vrlinu te zajedno odaberite najbolji.“</i></p> <p><i>„Nakon što napišete scenarij, razrađenu priču performativnim ćete načinom izražavanja, upotrebom vlastitog tijela i neverbalne komunikacije odglumiti u kratkom skeču. Svoju izvedbu snimat ćete svojim mobitelima.“</i></p> <p>Studentica im dijeli sličice ključnih pojmova o kojima moraju voditi računa prilikom snimanja videa.</p>	<p>Učenici promatraju radne listiće.</p> <p>Učenici pažljivo slušaju zadatak.</p>	<p>- individualni rad</p> <p>- rad u skupini</p> <p>- rad u grupi</p>	<p>- razgovor</p> <p>- scenarij</p>	<p>- radni materijali (obrazac za pisanje scenarija)</p> <p>- listić s prikazanim ključnim pojmovima</p> <p>- PPT-prezentacija</p>
<p><u>3. PONAVLJANJE ZADATKA</u></p> <p>1 min.</p>	<p>Studentica poziva učenike/a da ponove/i današnji zadatak, ako je potrebno više puta.</p>	<p>Učenici se javljaju za ponavljanje zadatka te ga samostalno objašnjavaju.</p>	<p>- individualni rad</p>	<p>- razgovor</p>	<p>- PPT-prezentacija</p>

<p><u>4.OSMIŠLJAVANJE, ZAPISIVANJE TE REALIZACIJA IDEJE - PRAKTIČNI RAD UČENIKA</u></p> <p>52 min.</p> <p>4.1. BRAINSTORMING/ OLUJA IDEJA 7 min.</p> <p>4.2. PISANJE SCENARIJA 13 min.</p> <p>4.3. PERFORMATIVNI NAČIN IZRAŽAVANJA, GLUMA I SNIMANJE 32 min.</p>	<p>Studentica prilazi individualno grupama te ohrabruje njihove ideje.</p> <p>Potiče učenike na <i>brainstorming</i>/oluju ideja te što kreativnija rješenja.</p>	<p>Učenici brainstormaju o različitim načinima ispravljanja mane u vrlinu, zapisuju i razrađuju svoje priče u formi skice ili kratkog scenarija.</p> <p>Učenici zajedno odlučuju koje je najkreativnije rješenje.</p> <p>Učenici pregledavaju ključne pojmove (video, film, digitalna slika, svjetlost, kompozicija u filmu, kadriranje, svjetlo, sjena i kontrast u filmu, vrijeme i pokret u filmu).</p> <p>Učenici razmišljaju o tome koji je najbolji način za uklapanje tih pojmova u njihov videorad.</p> <p>Učenici kreću u performativno izražavanje te upotrebom neverbalne komunikacije glume osmišljenu priču u kratkom skeču. Kreću u snimanje videa.</p> <p>Učenici se koriste glumom s konačnim ciljem izražavanja emocija performativnim putem - pokretom, gestom, ekspresijom.</p>	<p>- rad u grupi</p>	<p>- razgovor</p> <p>- praktičan rad</p> <p>- <i>brainstormanje</i>/ oluja ideja</p> <p>- bilježenje</p> <p>- snimanje</p>	<p>- radni materijali (obrazac za pisanje scenarija)</p> <p>- listić s prikazanim ključnim pojmovima</p> <p>- mobilni uređaji</p>
<p><u>5. PREBACIVANJE LIKOVNIH OSTVARENJA TE KRATKI RAZGOVOR O IZVEDENOM</u></p> <p>10 min.</p>	<p>Studentica najavljuje prebacivanje snimljenih videa na prijenosni uređaj.</p>	<p>Učenici završavaju sa snimanjem te prebacuju videouratke na drugi uređaj.</p>	<p>- individualni rad</p>	<p>- razgovor</p>	<p>- PPT- prezentacija</p> <p>- mobilni uređaji, kablovi, prijenosno računalo</p>

5.1. Prebacivanje videa na prijenosno računalo 6 min.					
5.1. Analiza zadatka te razgovor o izvedenom 3 min.	<p>Za kraj sata studentica aktivira učenike pitanjima o njihovu odnosu prema ovakvom načinu izražavanja: <i>„Što mislite o ovakvom načinu umjetničkog izražavanja? Je li vam bilo teško uživjeti se u ulogu? Jeste li zadovoljni svojim ostvarenjima? Mislite li da ste odabrali najkreativnije rješenje za ispravljanje mane u vrlinu? Kako ste se snašli u mediju snimanja videa? Jeste li to već radili na nastavi?“</i></p> <p>Napominje im kako će se vidjeti i sljedeći sat te da će tada zajedno analizirati i vrednovati njihova ostvarenja.</p> <p>Studentica dijeli učenicima natuknice za izvođenje prezentacije za sljedeći put te im dijeli ankete.</p> <p>Studentica zahvaljuje učenicima na sudjelovanju te ih srdačno pozdravlja.</p>	<p>Učenici promišljaju o novom načinu izražavanja, iznose svoje mišljenje i sudjeluju u razgovoru.</p> <p>Učenici ispunjavaju dobivene ankete.</p> <p>Učenici napuštaju učionice.</p>	<p>- rad u skupini - individualni rad</p>	<p>- razgovor</p>	<p>- PPT-prezentacija - ankete - radni materijali s objašnjenjima za izlaganje sljedeći put</p>

IV. PLAN PLOČE

<p>Naziv N Teme: Ploha - ritam</p> <p>Ključni pojmovi: video, film, digitalna slika, svjetlost, kompozicija u filmu, kadriranje, svjetlo, sjena i kontrast u filmu, vrijeme i pokret u filmu</p> <p>Likovno-umjetničko djelo: Performans Marine Abramović i Ulaya</p>
--

VI.1.2 Drugi nastavni dvosat

Ime i prezime studenta: Valerija Djanješić

Škola: OŠ Augusta Šenoae

Razredni odjel: 8. razred

Školska godina: 2018./2019.

Dan izvedbe: 6. 6. 2019.

Priprema za nastavni sat:

Naziv NT/J: Crta kao dominanta

Iz nastavne cjeline/teme: Dvodimenzionalno oblikovanje

Tip sata: obrada novog nastavnog sadržaja

I. CILJ I ISHODI UČENJA U NASTAVNOJ JEDINICI

(znanja, vještine i stavovi)

Odgojno-obrazovni cilj nastavnog sata: Cilj je ovog nastavnog sata aktivirati cjelokupnu ličnost učenika, odnosno, potaknuti ih na aktivno sudjelovanje, suradnju, promišljanje o temi, formiranje stavova i kritičko mišljenje s konačnim ciljem evaluacije izvedenih likovnih ostvarenja svojih vršnjaka. Promisliti i definirati vlastite ciljeve te kroz suradnju definirati postaje i ispravan put ka postizanju osobnog cilja. Vizualizirati putovanje i korištenjem vlastitog tijela krećući se kroz prostor po postajama doći do svoga zamišljenog cilja.

ISHODI UČENJA (postignuća učenika/kompetencije/znanje, vještine, vrijednosti i stavovi)

Učenik će biti sposoban:

- objasniti** važnost moralnih vrijednosti koje pridonose kvalitetnijem oblikovanju čovjekove ličnosti
- analizirati** likovna ostvarenja svojih vršnjaka s ciljem stvaranja likovnog jezika i kritičkog mišljenja o izvedenom
- nabrojati** korake koji dovode do ostvarenja njegova cilja
- izraziti** apstraktnu zamisao fizičkim pokretom ostavljajući za sobom likovno ostvarenje

II. DIDAKTIČKO-METODIČKI PODACI O NASTAVNOJ JEDINICI

Etape nastavnog sata:	1.Šire istraživanje - 5 min. 2. Fokusirano istraživanje - 30 min. 3. Realizacija ideje, npr. praktični rad učenika/ individualno i poticaj/učitelja - 45 min. 4. Analiza i vrednovanje ostvarenih likovnih radova - 10 min.
Likovno područje:	Dvodimenzionalno oblikovanje
Nastavna tema:	Crta kao dominanta
Ključni pojmovi:	dominanta, dominacija, suprotstavljanje
Likovni elementi:	crti
Elementi gradnje likovne sintakse:	dominanta
Likovni motiv:	vizualizacija zamišljenog putovanja
Likovni problem:	korištenje crte u svrhu postizanja dominacije i suprotstavljanja
Likovno tehnička sredstva:	pakpapier, kreda u boji, pastele, markeri (sredstva šireg promjera)
Likovno-umjetnička djela vezana uz nastavnu jedinicu:	/
Oblici rada:	sociološki oblik rada: individualni, rad u grupi, rad u skupini, grupni rad psihološki oblik rad: po zamišljanju, po izmišljanju
Metode rada:	verbalne, vizualne i metode praktičnog rada - razgovor, demonstracija, analitičko promatranje, usmeno izlaganje, praktični radovi, prezentacija radova - metodička vježba zamišljanja „21 kilometar“
Mediji (<i>nastavna sredstva i pomagala</i>):	ploča, kreda, projektor, računalo, <i>PowerPoint</i> prezentacija, prijenosno računalo, radni materijali (evaluacijski listići)
Korelacija:	Tehnička kultura - Životno okruženje čovjeka i zadaća tehnike Ključni pojmovi: priroda, društvo i tehnika. Obrazovna postignuća: prepoznati prirodne, društvene i tehničke elemente osobnoga okruženja.
Literatura:	a) Za učenike (<i>udžbenici, priručnici i drugi izvori znanja</i>): 1. (udžbenik koji im je odabran)
	b) Za nastavnika (<i>stručno-znanstvena, metodička, pedagoška, psihološka</i>): 1. Nastavni plan i program za osnovnu školu. 2006. MZOS.

III. RAZRADA NASTAVNOG SATA ("SCENARIJ")

ETAPE NASTAVNOG SATA	UČITELJ	UČENIK	OBLICI RADA	METODE RADA	NASTAVNA SREDSTVA I POMAGALA
<p>1. <u>ŠIRE ISTRAŽIVANJE</u> 5 min.</p> <p>1.3. Priprema za nastavni sat</p>	<p>Studentica pozdravlja učenike:</p> <p><i>„Dobro jutro, danas nastavljamo s pričom od prošloga puta. Sjećate li se što smo radili zadnji put kada smo se vidjeli? Možete li se sjetiti zašto smo to radili? Što smo time željeli postići?“</i></p> <p><i>Sat ćemo započeti s vašim prezentacijama.“</i></p>	<p>Učenici pozdravljaju studenticu te se pripremaju za nastavni sat.</p> <p>Učenici se prisjećaju prošlog sata.</p> <p>Učenici zaključuju kako su prošli puta koristili vlastito tijelo te se njime pokušali neverbalno izraziti ne bi li poslali neku moralnu poruku o tome kako nešto negativno našim utjecajem i djelovanjem možemo promijeniti u pozitivno.</p>	<p>- rad u skupini</p> <p>- individualan rad</p>	<p>- razgovor</p>	<p>- računalo, projektor, prijenosno računalo</p>
<p>1.4. Uvodni razgovor o tome što su radili prošli sat</p> <p>1.5. Priprema učenika za prezentaciju</p>	<p>Studentica započinje razgovor:</p> <p><i>„Jeste li se već bavili medijem videa na nastavi? Kako ste se snašli u tom mediju? Što mislite o takvom načinu umjetničkog izražavanja?“</i></p> <p>Studentica je pripremila pojmove. Studentica poziva dobrovoljca da izvuče pojam te mu/joj zadaje da podijeli evaluacijske listiće kako bi se provelo vršnjačko vrednovanje.</p> <p><i>„Može li doći jedan dobrovoljac? Izvuci papirić. Koji pojam izvučeš, ta grupa prva prezentira svoj rad.“</i></p> <p>Nakon izvučenog pojma: <i>„Možeš li, molim te, podijeliti ove listiće svojim kolegama iz razreda?“</i></p> <p>Studentica objašnjava kako sada imaju priliku vrednovati svoje kolege iz razreda te</p>	<p>Učenici se prisjećaju prethodnih sati Likovne kulture.</p> <p>Učenici promišljaju o mediju videa kao sredstvu umjetničkog izričaja.</p> <p>Iznose svoje mišljenje i osobni stav o takvom načinu izražavanja za potrebe likovnog ostvarenja.</p> <p>Dobrovoljac izvlači pojam na koji su prošli puta trebali reagirati i osmisliti video (zavist, mržnja, umišljenost, pohlepa, lijenost, neiskrenost) radi bržeg odabira prve skupine koja prezentira svoj videorad.</p>	<p>- rad u skupini</p> <p>- individualan rad</p>	<p>- razgovor</p>	<p>- računalo, projektor, prijenosno računalo</p> <p>- papirići s pojmovima</p> <p>- evaluacijski listići</p>

	<p>da pri tome pripaze na parametre ocjenjivanja:</p> <p>„Može li netko pročitati na što sve trebate obratiti pažnju prilikom ocjenjivanja svojih kolega?“</p>	<p>Dobrovoljac čita zadatak dok ga ostali učenici pažljivo slušaju. Treba obratiti pažnju na originalnost i realizaciju ideje, kako su uspjeli neverbalnim putem prenijeti poruku te može li se ona iščitati i na koji način su ispravili manu, odnosno koliko je prisutna ta moralna komponenta.</p>			
<p><u>2. FOKUSIRANO</u> <u>ISTRAŽIVANJE</u> <u>30 min.</u></p> <p>2.1. Prezentacija učeničkih radova</p>	<p>Studentica poziva prvu grupu: „Možete započeti svoju prezentaciju.“</p> <p>Studentica aktivira učenike pitanjima: „Jeste li zadovoljni svojim videoradom? Na koji ste način manu ispravili u pozitivnu promjenu? Je li to čitljivo iz vašeg videa? Ako nije, kako biste to sad promijenili da trebate nadopuniti scenu u videu?“</p> <p>Studentica poziva ostale grupe.</p>	<p>Učenici dolaze pred ploču. Puštaju svoj videouradak. Čitaju scenarij koji su napisali te objašnjavaju na koji su način uključili pojmove s prošlog sata: svjetlost, kompozicija u filmu, kadriranje, svjetlo, sjena i kontrast u filmu, vrijeme i pokret u filmu.</p> <p>Ostali učenici pažljivo slušaju prezentaciju svojih prijatelja, komentiraju njihove radove, iznose vlastita mišljenja te vrednuju likovna ostvarenja.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - rad u skupini - rad u grupi - grupni rad - individualan rad 	<ul style="list-style-type: none"> - prezentacija učeničkih radova/ učenička prezentacija - usmeno izlaganje - rad na video-materijalima - razgovor 	<ul style="list-style-type: none"> - računalo, projektor, prijenosno računalo - evaluacijski listići
<p>2.2. Priprema radnog materijala</p> <p>2.3. Najava zadatka</p>	<p>Nakon analize učeničkih radova studentica na sredini učionice postavlja pakpapir velikih dimenzija. Navodi im kako će za kraj imati malu vježbu. Moli učenike da stanu na krajeve postavljenog pak papira:</p> <p>„Za kraj ovog školskog sata pa i školske godine igrat ćemo jednu igru zamišljanja. Molim vas da stanete na krajeve/rubove položenog papira.“</p>	<p>Učenici slušaju zadatak. Odabiru mjesto oko položenog papira po vlastitom izboru.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - rad u skupini - individualan rad 	<ul style="list-style-type: none"> - razgovor - metodička igra zamišljanja „21 kilometar“ 	<ul style="list-style-type: none"> - pakpapir, štapovi na koje će biti učvršćeni materijali (krede u boji, paste, markeri)

	<p>Studentica započinje igru. Moli učenike da zamisle neki cilj koji žele postići (u daljnjem životu, obrazovanju, što žele postati, čime se žele baviti). Predstavlja im to kao metaforu hodanja za ciljem koji se nalazi udaljen 21 kilometar. Navodi ih da zamisle taj cilj. Napominje im kako ga ne moraju izreći na glas:</p> <p><i>„Vaš je zadatak zamisliti neki cilj zbog kojeg biste hodali 21 kilometar. Razmislite je li to nešto što biste voljeli promijeniti kod sebe ili je vezano za školu koju biste voljeli upisati, nešto za čime imate veliku želju da bude ostvareno.“</i></p>	<p>Učenici promišljaju o svojim željama, potrebama, prioritetima. Zamišljaju se u budućnosti te svatko za sebe definira cilj za koji bi hodalo/la 21 kilometar.</p>			
<p><u>3.OSMIŠLJAVANJE, ZAPISIVANJE TE REALIZACIJA IDEJE - PRAKTIČNI RAD UČENIKA</u></p> <p><u>45 min.</u></p> <p>3.1. Igra zamišljanja „21 kilometar“</p> <p>3.2. Praktičan rad učenika</p>	<p>Nakon što su učenici individualno odredili cilj, u suradnji sa studenticom postavljaju na papir „postaje“ kojima bi morali proći do izvršenja tog cilja.</p> <p>Studentica poziva učenike na promišljanje: <i>„Što mislite što je sve potrebno proći da biste došli do tog cilja? Kako se moramo ponašati da bismo ostvarili svoj cilj? Pojmove možete upisivati na papir kamo god želite i nekako ih označite kao postaju.“</i></p>	<p>Učenici razmišljaju o potrebnim koracima koje je nužno proći kako bi došli do nekog cilja, navode postaje i upisuju ih na papir.</p> <p>Samostalno odabiru mjesto upisivanja postaja - pojmova. Neki od očekivanih odgovora su: krenuti, odlučnost, koncentracija, samouvjerenost, želja, volja, upornost, organiziranost, ustrajnost, pauza, vrijeme za sebe, zainteresiranost, snaga uma, samokontrola, samoaktualizacija, aktivnost, itd.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - rad u skupini - individualan rad - grupni rad 	<ul style="list-style-type: none"> - razgovor - bilježenje - praktičan rad - performativna komunikacija 	<ul style="list-style-type: none"> - pakpapir, štapovi na koje će biti učvršćeni materijali (krede u boji, pastele, markeri)

	<p>Nakon što su učenici zapisali pojmove, studentica ih usmjerava:</p> <p><i>„Sada kad ste zapisali pojmove, trebam jednog dobrovoljca. Tvoj zadatak je uzeti štap te se kretati od starta prema cilju odabirući postaje za koje misliš da su važne za ostvarenje tvog cilja.“</i></p> <p>Isti proces ponavlja se individualno, zatim u procesu kretanja sudjeluje više učenika:</p> <p><i>„Sada neka se uključi više učenika.“</i></p>	<p>Javlja se dobrovoljac. Učenik/ca uzima štap i kreće na svoje putovanje.</p> <p>Nakon zapisanih postaja učenici hodaju po mapi držeći u ruci štap i ostavljajući za sobom trag.</p> <p>Učenici se slobodno kreću prostorom.</p>			
<p><u>5. ANALIZA ZADATKA I VREDNOVANJE UČENIČKIH POSTIGNUĆA</u> <u>10 min.</u></p>	<p>Studentica započinje analizu o linijama koje su se pojavile na mapi.</p> <p><i>„Je li vam ovo bilo zanimljivo? Kako biste opisali svoje kretanje u prostoru? Kojim tempom ste se kretali? Kako biste opisali liniju koja je ostala za vama? Koja linija dominira? Isprepliću li se linije negdje ili suprotstavljaju? Javlja li se netko da opiše svoje putovanje?“</i></p> <p>Nakon vježbe studentica zahvaljuje učenicima na suradnji i ugodnom druženju te im želi sretan kraj školske godine i sreću u postizanju osobnih ciljeva.</p>	<p>Učenici komentiraju načine, smjerove i intenzitet njihova kretanja u prostoru. Kroz ostavljene tragove analiziraju pojam dominacije, dominante i suprotstavljanja. Analiziraju kojim putem su odabrali ići do cilja te jesu li se pritom susreli sa svojim prijateljima iz razreda.</p> <p>Učenici spremaju radni prostor i napuštaju učionicu.</p>	<p>- rad u skupini</p> <p>- individualan rad</p> <p>- grupni rad</p>	<p>- razgovor</p>	<p>- pakpapier, štapovi na koje će biti učvršćeni materijali (krede u boji, paste, markeri)</p>

IV. PLAN PLOČE

Naziv N Teme: Crta kao dominantna

Ključni pojmovi: dominantna, dominacija, suprotstavljanje

Likovno-umjetničko djelo: /

VI.2 Radni materijali

VI.2.1 Radni materijal 1: Popis vrlina za igru pantomime

LJUBAZNOST	DOBROTA
ODGOVORNOST	HUMOR
SIMPATIČNOST	LJUBAV
PRAVEDNOST	STRPLJIVOST
SAMOSTALNOST	VELIKODUŠNOST
PRAKTIČNOST	ISKRENOST
PRISTOJNOST	POSLUŠNOST
UMJERENOST	DOBRONAMJEROST

VI.2.2 Radni materijal 2: Popis mana za grupni rad

ZAVIST	POHLEPA
MRŽNJA	LIJENOST
UMIŠLJENOST	NEISKRENOST

VI.2.3 Radni materijal 3: Obrazac za pisanje scenarija

Datum: _____

Razred: _____

Zadatak:

U grupi osmislite priču u kojoj izvučenu manu mijenjate u pozitivnu odliku - vrlinu. Prilikom osmišljavanja scenarija imajte na umu kako svoju priču morate izraziti neverbalnim putem - bez riječi, već samo svojim pokretima, gestikulacijom i ekspresijom. Nakon napisanog scenarija, krećete u izvedbu i snimanje te svoju ideju predstavljate u obliku video zapisa.

Članovi grupe:

_____

Mana : _____

Scenarij

Dogovorite se za uloge. Osmislite tko što radi. Osmislite priču i glavne radnje u videu. Na koji način mijenjate manu u pozitivnu stvar - vrlinu? Kako se ponašate u videu kada predstavljate manu, a kako kada glumite vrlinu? Razmislite na koje bi se sve načine mogla ispraviti dobivena mana.

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

VI.2.4 Radni materijal 4: Presentacija ključnih pojmova

VI.2.5 Radni materijal 5: Upute za učeničku prezentaciju

1. Ime članova grupe
2. Ime video rada
3. Dobivena mana
4. Scenarij
5. Video
6. Objašnjenje na koji način ste uključili pojmove: svjetlost, kompozicija u filmu, kadriranje, svjetlo, sjena i kontrast u filmu, vrijeme i pokret u filmu

VI.2.6 Radni materijal 6: Evaluacijski listić za vršnjačko vrednovanje

Zadatak: Dok grupe prezentiraju svoju ideju, slušajte i zatim vrednujte njihov rad stavljajući X.

	REALIZACIJA IDEJE	ČITLJIVOST PORUKE	ORIGINALNOST IDEJE	MORALNA KOMPONENTA
MANA:				
1				
2				
3				
4				
5				
MANA:				
1				
2				
3				
4				
5				
MANA:				
1				
2				
3				
4				
5				
MANA:				
1				
2				
3				
4				
5				
MANA:				
1				
2				
3				
4				
5				

VI.3 Upitnici

VI.3.1 Upitnik 1 (proveden na kraju prvog dvosata)

	Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Ne mogu se odlučiti	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
Tijekom školovanja susreo/la sam se sa performativnim načinom izražavanja.					
Tijelo može biti sredstvo izražavanja ideje i poruka.					
Performativnim putem se mogu izraziti emocije.					
Ideja je jednako bitna kao i sama izvedba rada.					
Tijekom školovanja bi naša aktivnost na satu trebala biti zastupljenija.					
Ovakav način učenja mi je pružio slobodu u izražavanju i potaknuo kreativnost.					

VI.3.2 Upitnik 2 (proveden na kraju drugog dvosata)

	Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Ne mogu se odlučiti	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
Smatram kako se u zadnja dva tjedna moja motivacija za predmet likovna kultura povećala.					
Smatram da je kroz igru lakše učiti.					
Bilo mi je zanimljivo izražavati se putem videa.					
Bilo mi je jednostavno odrediti vlastiti cilj.					
Bilo mi je jednostavno vrednovati video radove prijatelja iz razreda.					
Smatram kako sam na ovom satu bio/la aktivniji/a nego na ostalim satovima likovne kulture.					
Smatram kako sam u zadnja dva tjedna naučio/la nešto novo.					
Smatram da je neverbalna, vizualna komunikacija jednako važna kao i verbalna.					
Tijekom školovanja susreo/la sam se sa performativnim načinom izražavanja.					
Tijelo može biti sredstvo izražavanja ideje i poruka.					
Performativnim putem se mogu izraziti emocije.					
Ideja je jednako bitna kao i sama izvedba rada.					
Tijekom školovanja bi naša aktivnost na satu trebala biti zastupljenija.					
Zanimljivo mi je izražavati se performativnim putem - pokretom, gestom, ekspresijom.					
Učenje kroz osobno iskustvo je korisno za moju budućnost.					
Ovakav način učenja mi je pružio slobodu u izražavanju i potaknuo kreativnost.					